बगरखेती एक अध्ययन
राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

बगरखेती एक अध्ययन

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
कृषि बिभाग
राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र
कीर्तिपुर, काठमाडौं

बगरखेती एक अध्ययन

प्रकाशक

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र

कीर्तिपुर

लेखन तथा प्राविधिक जानकारी

माटो विज्ञ राजन परियार र कृ.प्र.अ. आस्था दहाल

राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

संरक्षक

सह-सचिव डा. हरि वहादुर के.सी. कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

सह-सचिव कृष्ण प्रसाद पौडेल रा.आ.त.म.वि., केन्द्र कीर्तिपुर.

तथ्याङ्क सङ्कलन

व.बा.वि.अ. श्री राजेन्द्र अधिकारी, ब.बा.वि.अ. श्री सन्देश धिताल

बा.वि.अ. श्री विष्णु बोगटी, श्री अरुण खनाल, श्री गगन सिंह के.सी.

माटो विज्ञ राजन परियार कृ.प्र.अ. आस्था दहाल

राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

सम्पादन सहयोगी

सूर्य प्रसाद बराल र ब.वा.वि.अ. श्री भरत वहादुर आचार्य

राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र कीर्तिपुर

प्रकाशक

राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र कीर्तिपुर

फो नं ०१५९०७०१४

Email: npvsckhumaltar@gmail.com

Website: www.vdd.gov.np

प्रकाशन वर्ष : २०७६ ०७७

दुई शब्द

नेपालमा बगरखेतीको ईतिहास धेरै लामो छैन।तर पनि बगरमा खेती गर्ने कृषकको संख्या उल्लेख्य मात्रामा रहेको छ। नदीनालाहरुले बनाएको बगर र त्यसको आसपासमा बगरखेतीको सम्भावना हरु प्रचुर मात्रामा रहेको छ। नेपालको तराइका सम्पूर्ण जिल्लाहरुमा बगरखेतीको सम्भावनाहरु रहेका छन्। सुरुवातमा नेपालमा भारतबाट त्यहाँका कृषकहरु आएर बगरखेतीको सुरुवात गरेका थिए । उनिहरुबाट सिकेर नेपालका केहि कृषकहरुले बगरमा खेती गर्न सुरु गरेका हुन् । हाल सरकारी तथा केहि गैह्रसरकारी संघ संस्थाहरु बगरखेतीको क्षेत्रमा कार्यरत रहेका छन् तर सो कार्य पर्याप्त मात्रामा नरहेको हुनसक्छ । यसै बिषयलाई मध्यनजर गर्दै राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुरले देशका ८ वटा जिल्लाका कृषकहरुमा बगरखेती सम्बन्धि एउटा सर्भेक्षण गरि प्रतिवेदन तयार गरेको छ। यस सर्भेक्षणबाट बगरखेती गर्ने कृषकहरुले बगरमा कसरि खेती गर्दै आएका छन्, बगरखेतीमा के कस्ता समस्याहरु छन्, बगर खेतीमा कस्ता प्रबिधिहरु अवलम्वन भएका छन् र कस्ता प्रविधिहरुको आवस्यकता रहेको छ आदि बिषयहरुमा अध्ययन गरेको छ । यो अध्ययन सरकारी क्षेत्रबाट गरिएको सम्भवत पहिलो अध्ययन हो । यो प्रतिवेदन बगरखेतीमा काम गर्ने सरकारी तथा गैह्र सरकारी क्षेत्रका निकायहरुको लागि एउटा कोसेढुंगा सावित हुनेछ भन्ने विश्वास लिईएको छ ।

बगर खेती अध्ययनको आवश्यकतालाई महशुस गरी आवश्यक स्रोत साधनहरुको समुचित ब्यवस्थापन सहित अध्ययन गर्न उत्प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने तात्कालिन प्रमुख तथा हाल कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका सहसचिव

डा. हरि वहादुर के.सी. विशेष धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । अध्ययनको क्रममा सरोकारबालाहरु संग लिने जानकारीहरुको प्रश्नोत्तरको तयारी र थलोमा पुगी तथ्याङ्क संकलन कार्यमा प्रत्यक्ष रुपमा संलग्न यस केन्द्रका अधिकृत कर्मचारीहरु राजेन्द्र अधिकारी, सन्देश धिताल, अरुण खनाल, आस्था दाहाल र लक्ष्मी आचार्यहरु प्रति आभार ब्यक्त गर्न चाहन्छु । तथ्याङ्क संकलनको साथै संकलित तथ्याङ्कलाई लिपीवद्ध गरी अन्तिम प्रतिवेदनको रुपमा तयार गर्नुहुने माटो विज्ञ श्री राजन परियारलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा प्रतिवेदन तयारीको क्रममा प्रत्यक्ष परोक्ष रुपमा योगदान दिनुहुने केन्द्रका सबै कर्मचारीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

कृष्ण प्रसाद पौडेल
प्रमुख

बगरखेती एक अध्ययन

१. परिचय

नेपालमा धरै नदीनालाहरु छन् । ती नदीहरु उच्च पहाडी क्षेत्र बाट तल्लो पहाड, खोंच, बेशी हुदै नेपालका तराइ क्षेत्रमा आउँदछन् । यस्ता नदीहरु पूर्व देखि पश्चिम सम्म प्रशस्त पाइन्छन । नेपालका यस्ता नदीहरु ठूला देखि साना र वर्षा याममा मात्रै बग्ने खोला देखि बाह्रै महिना बहने नदीहरु छन् । बर्षा याममा नदी र खोलामा आउने बाढीले किनारको जमिन कटान गरेर बगरमा परिणत गरिरहेका हुन्छन । यस्ता बगरहरुमा बालुवा, माटो र ढुंगा थुपारेका हुन्छन । यस्तो बाढी एक सालमा एक पटक मात्र आउने र यसको अवधि ३/४ महिना र कहिँ कहिँ सो भन्दा पनि थोरै अवधिको हुन्छन् । बाँकी रहेको समय अर्को बर्षा सुरुवात नहुदा सम्म उक्त बगर खालीनै रहन्छन । यसरी बर्षा याम पछि खाली रहने बगरमा उपयुक्त तरकारी बाली र प्रविधिको प्रयोग गरी गरिने खेतीलाई बगरखेती भनिन्छ ।

बढ्दो जनसंख्या र शहरीकरणको लागि बगरखेतीको महत्व बढ्दै गएको छ । बगरमा तरकारी खेती (मुख्यत लहरे तरकारी खेती) गरेर निम्न आय भएका किसानहरुले आफ्नो आम्दानी बढाउन सक्दछन । बगरखेतीको महत्व निम्न रहेको छ :-

क) उपयोगमा नआएका र त्यसै फालिएका जग्गाहरुमा लहरे तरकारी लगाई तरकारीको आवश्यकता पूर्ति गर्न सकिन्छ।

ख) छिमेकी देशबाट आयात हुने तरकारीको मात्रालाई कम गराउन मद्दत गर्दछ।

ग) सुकुम्बासी, मुक्त कमैया र न्यून आर्थिक अवस्था भएका जग्गा बिहिन र न्यून जग्गा भएका मानिसहरुको पहुँच बगरमा गराई उनीहरुको आम्दानीमा वृद्धि गर्न सकिन्छ।

घ) बगरखेतीले बनजंगल र सार्बजनिक जमिन अतिक्रमणको चापलाई घटाउन मद्दत गर्दछ।

ङ) बगरखेतीमा कम आर्थिक लगानीबाट धेरै फाइदा लिन सकिन्छ।

नेपालमा तराइका २१ जिल्लाहरुमा कूल ७८,००८ हेक्टर क्षेत्रफलमा बगरखेती गर्न सकिन्छ । यी २१ जिल्लाहरु मध्ये सप्तरीमा सबैभन्दा धेरै ८,४२६.९ हेक्टर र बारा जिल्लामा सबैभन्दा थोरै १,४०६.४ हेक्टर क्षेत्रफलमा खेती गर्न सकिने बगर रहेको छ। तराइका २१ वटा जिल्लाहरुमा बगरखेतीको लागि उपयुक्त क्षेत्रफल यस प्रकार रहेको छ।

क्र.स.	जिल्ला	क्षेत्रफल (हेक्टर मा)
१	कन्चनपुर	४७९८.६०
२	कैलाली	२७२४.००
३	बर्दिया	४१७६.४०
४	बाँके	१९५६.५०
५	दाङ्ग	३७११.३०
६	कपिलबस्तु	
७	रुपन्देही	१८७६.८०
८	नवलपरासी	४२८३.२०
९	मकवानपुर	५९१३.६४
१०	पर्सा	२७५२.३६
११	बारा	१४०६.३६

क.स.	जिल्ला	क्षेत्रफल (हेक्टर मा)
१२	रौतहट	२९७०.८०
१३	सर्लाही	३५४१.७०
१४	महोत्तरी	४८५१.३२
१५	धनुषा	२४१९.१०
१६	सिराहा	२२३४.७०
१७	उदयपुर	२३०३.८०
१८	सप्तरी	८४२६.८८
१९	सुनसरी	६९९३.९६
२०	मोरङ्ग	३५२७.७०
२१	झापा	४९९७.३०
	जम्मा	७८००८.०२

तालिका १ः सम्बन्धित जिल्लाहरुमा बगरखेतीको लागि क्षेत्रफल।
स्रोतः हेल्भेटास, नेपाल

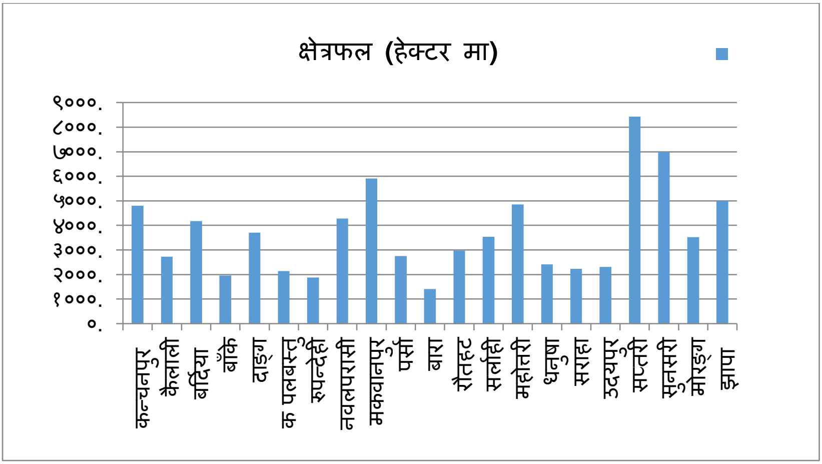

२. अध्ययनको उद्देश्य

क. जिल्लाहरुमा बगरखेतीको अवस्था र सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने,

ख. बगरखेतीमा संलग्न कृषकहरुको समस्या पहिचान गर्ने,

ग. बगरखेतीमा संलग्न कृषकहरुको आर्थिक सामाजिक अवस्था, प्रबिधि प्रयोग आदिको बारेमा तथ्यांकगत विश्लेषण गर्ने,

घ. बगरखेती सम्बन्धी नीति, कार्यक्रमहरु निर्माण र लागु गर्न सहयोग गर्ने,

ङ. क्षेत्रगत रुपमा विशिष्ट कार्यक्रम (Niche Specific Program) निर्माण गर्ने,

३. प्रकृया (Methodology)

यस अध्ययनको लागि Randomly ८ वटा जिल्लाहरु छनौट गरियो। यी जिल्लाहरु यस प्रकारका रहेका थिए :- मोरंग, सुनसरी, कपिलबस्तु, दाङ, बाँके, बर्दिया, कैलाली र कंचनपुर। यी जिल्लाहरुमा बगरखेतीमा संलग्न कृषकहरुलाई सम्बन्धित स्थानका कृषि ज्ञान केन्द्र, नगरपालिका, गाउँपालिकाको माध्यमबाट सम्पर्क गरियो। बगरखेतीमा संलग्न कृषकहरुलाई तयार पारिएको प्रश्नावली अनुसूची-१ बमोजिम सोधियो। प्रश्नावली तयार गर्दा सरल भाषामा, कृषकहरुले बुझ्ने गरि तयार गरियो। उक्त प्रश्नावलिलाई कृषक र कर्मचारी बिच ठिक छ वा छैन भनि क्रसचेक गरियो। प्रश्न कृषकहरुले बुझ्न सक्ने र प्रश्नले खोजेको उत्तर पाउने सुनिश्चित भइसकेपछि मात्र कृषकहरुलाई प्रश्न सोधियो। कृषकहरुलाई केहि ठाउँमा दोभाशेको आवश्यक परेको हुँदा त्यस्तो ठाउँमा स्थानीय व्यक्ति, कृषि ज्ञान केन्द्र र पालिकाका कर्मचारी जसले दोभाशेको काम गर्न सक्नुहुन्थ्यो, उहाँहरुको सहयोग लिइयो। यसरी प्रत्येक जिल्लामा सोधिएका प्रश्नावलीहरुलाई प्रत्येक जिल्लाको छुट्टाछुट्टै र सबै जिल्लाको एकै ठाउँ एक्सेल शिट (Excel sheet) मा राखी विश्लेषण गरियो। त्यस्तैगरी तराइको २१ वटा जिल्लाहरुमा भएको बगरखेतीको लागि उपलब्ध क्षेत्रफलको डाटा हेल्भेटास नेपालबाट लिइयो।

४. नतिजा (Results):

८ वटा जिल्लामा १३३ उत्तरदाताहरुमा गरेको अध्ययन सर्भेक्षणमा आफ्नो जग्गा प्रति परिवार ४०.७ कठ्ठा रहेको र बगर १९.७ कठ्ठा रहेको पाइयो । उक्त सर्भेक्षणमा बगरखेती नीजि, सामुदायिक र दुवै बगरमा गर्ने गरेको पाइयो । ८ वटै जिल्लामा बगरखेती गर्ने कृषकहरुको जग्गाको विवरण, बगरको विवरण आदि अनिसुची २ मा राखिएको छ भने पारिवारिक तथा आर्थिक स्तिथिको विवरण अनुसूची ३ मा राखिएको छ ।

उक्त सर्भेक्षणमा बगरखेती सम्बन्धी प्रश्नमा ९५.६% उत्तरदाताले बगरखेती गरेको, १.४% ले बगरखेती नगरेको र ३% ले बगरखेती गर्ने सोचमा रहेको बताउनुभयो (अनुसूची ४)।उक्त सर्भेक्षणमा बगरखेती गरेर छोडेको उत्तरदाता कोही पनि भेटिएन। बगरखेती कहिले देखि गर्नु भएको छ भन्ने प्रश्नमा ३४.१% उत्तरदाताले बिगत ५ वर्ष देखि बगरखेती गर्दै आएको, ३२.५% ले ५ देखि १० बर्ष पहिले देखि बगरखेती गर्दै आएको र ३३.३% ले १० बर्ष भन्दा पहिले देखि बगरखेती गर्दै आएको भन्ने भनाई पाइयो (अनुसूची ५) । त्यस्तै गरि बगरखेतीको स्वामित्व कसको हो भन्ने सवालमा ४७.७% ले आफ्नै बगरमा मात्र खेती गर्दै आएको, ४५.५% ले सार्बजनिक बगरमा मात्रै खेती गर्दै आएको र ६.९% ले निजी र सार्बजनिक दुवै बगरमा खेती गर्दै आएको बताउनुभयो (अनुसूची ४)। सार्बजनिक बगरमा खेती गर्ने कृषकहरुले सार्बजनिक बगर कसरी प्राप्त गर्नुभयो भनि सोधिएको सवालमा ४.८% ले सम्बन्धित सरकारी निकायसंग सम्झौता गरेर लिने, ८५.७% ले स्वइच्छाले र ९.५% ले गाउ छिमेकसंगको समझदारीमा बगर प्राप्त गरेको जानकारी दिनुभयो। सार्बजनिक बगरमा खेती गर्दा शुल्क बुझाउनेहरु १४.१% पाइयो भने बाँकी ८५.९% ले शुल्क नबुझाउने बताउनुभयो । शुल्क बुझाउनेहरु मध्ये कन्चनपुरमा बार्षिक एक मुष्ट सबै जग्गाको रु १५००/, बाँकेमा रु १०,०००/, सुनसरीमा रु ९,०००/ र मोरंगमा रु ८४००/ बुझाउने बताउनुभयो ।

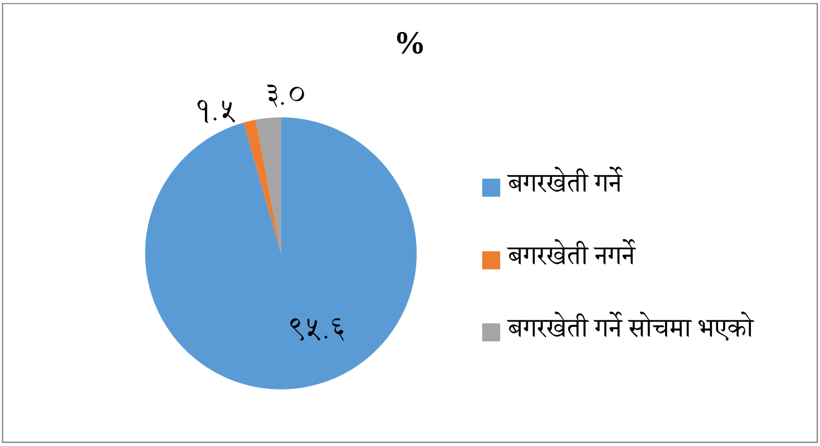

चित्र १: बगरखेती गर्ने/ नगर्ने कृषकहरु

त्यस्तै गरि कृषकहरुले परवर खेती २२.७ कठ्ठामा लगाउने गरेको पाइयो भने यसको सरदर उत्पादन ५८० के.जी. प्रति कठ्ठा पाइयो (अनुसूची ६)। त्यस्तै गरी काँक्रा प्रति कृषक ४ कठ्ठामा लगाएको र सरदर उत्पादन ७८४.९ के.जी. प्रति कठ्ठा पाइयो । स्क्वास फर्सी प्रति कृषक २.३ कठ्ठामा लगाउने र ८१३.३ के.जी. प्रति कठ्ठा उत्पादन हुने पाइयो । ठूलो फर्सी २ कठ्ठामा लगाउने र प्रति कठ्ठा ५८५ के.जी. फल्ने गरेको पाइयो । लौका प्रति कृषक २.५ कठ्ठामा लगाइएको र प्रति कठ्ठा ७७०.६ के.जी. फल्ने पाइयो । त्यस्तैगरी घिरौला २.७ कठ्ठामा लगाउने र यसको उत्पादन ७४८.२ कि.ग्रा. फलेको पाइयो । बगरमा कृषकहरुले २.७ कठ्ठामा करेला लगाउने र प्रति कठ्ठा ५१३.५ कि.ग्रा. उत्पादन भएको पाइयो । तरबुजा प्रति कृषक ५.४ कठ्ठामा लगाउने र यसको उत्पादन ९७८.७ कि.ग्रा. प्रति कठ्ठा पाइयो । बगरमा गरिने अन्य तरकारीहरु १०.९ कठ्ठामा लगाउने र यसको उत्पादन ४०९ कि.ग्रा. प्रति कठ्ठा हुने पाइयो ।

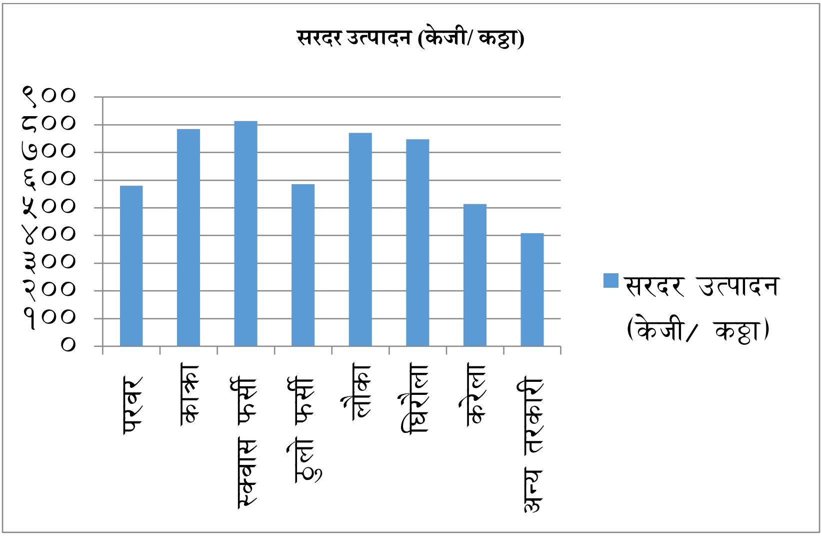

सर्भेक्षणमा सहभागी कृषकहरुलाई बार्षिक खर्च प्रति कठ्ठा कति लाग्छ र प्रति कि.ग्रा. उत्पादनलाई कति मूल्यमा बिक्रि गर्नुहुन्छ भनि सोधिएको प्रश्नमा निम्न उत्तरहरु प्राप्त गरियो (अनुसूची ७) । उक्त सर्भेक्षणमा कृषकहरुले परवर खेती गर्न प्रति कठ्ठा बार्षिक रु. ८१७४.७ लाग्ने र १ कि.ग्रा. को सरदर बिक्रीदर ५७ रुपैया पाउने बताउनुभयो । त्यस्तै गरि काँक्रो, स्क्वास फर्सी, ठूलो फर्सी, लौका, घिरौला, करेला र तरबुजाको बार्षिक खर्च प्रति कठ्ठा रु ५२३८.५, ३०००, २८४३.३, ३९७३, ३९२७.८, ५४९०.३ र ६५६१.९ लाग्ने र सरदर बिक्रि दर प्रति कि.ग्रा. रु ३३.२, २८, २४.७, २९.५, ३६.४५३.९ र ३५.३ पाउने बताउनु भयो। अन्य तरकारीहरु उत्पादन गर्न प्रति कठ्ठा ४०५५.५ रुपैया लाग्ने र त्यहाँबाट उत्पादन हुने तरकारी प्रति कि.ग्रा. ४३.८ रुपैयामा बिक्री हुने पाइयो ।

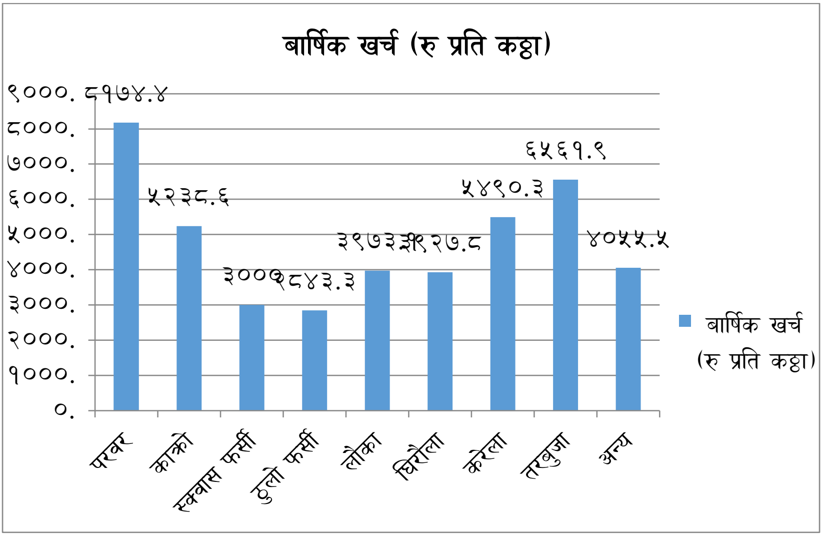

बगरखेती गर्ने बालीको छनौटका आधारहरु कसरी प्राथमिकता दिनुहुन्छ भन्ने सवालमा सहभागीहरुले हावापानीलाई सबैभन्दा धेरैले पहिलो प्राथमिकतामा (४४.२%) राख्नु भएको छ भने त्यसपछि बजारको मागलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्नेहरु २९.२% हुनुहुन्छ (अनुसूची ८) । हावापानीलाई आधार मानी प्राथमिकीकरण गर्नेहरु मध्ये पहिलो, दोस्रो र तेस्रो स्थानमा हावापानीलाई राख्नेहरु क्रमशः ४४.२%, ३३.६% र ११.५% हुनुहुन्छ । बजारको मागलाई आधार मानी प्राथमिकीकरण गर्नेहरु मध्ये बजारको मागलाई पहिलो, दोस्रो र तेस्रो स्थानमा राख्नेहरु क्रमशः २९.२%, ३२.७% र २०.३% हुनुहुन्थ्यो । त्यस्तैगरी बगरखेती गर्दा कम खर्च लाग्ने भनि पहिलो, दोस्रो र तेस्रो स्थानमा राख्नेहरु क्रमशः २२%, २१.२% र १६.२% हुनुहुन्थ्यो । बगरखेती गर्दा त्यहाँको उत्पादनलाई लामो समयसम्म राख्न सकिन्छ भनि सहमति जनाउनेहरु मध्ये पहिलो, दोस्रो र तेस्रो स्थानमा राख्नेहरु क्रमशः १०.९%, १६.४% र १६.४% हुनुहुन्थ्यो । बगरखेती गर्न सजिलो हुन्छ भनि पहिलो, दोस्रो र तेस्रो

स्थानमा राख्नेहरु क्रमशः ९.२%, १७.५% र १८.६% हुनुहुन्थ्यो (अनुसूची ८)।

परम्परागत ज्ञानलाइ पहिलो, दोस्रो र तेस्रो स्थानमा राख्नेहरु क्रमशः १९.५%, १०.३% र ५.७% हुनुहहुन्थ्यो । कृषि प्राबिधिकहरुको सुझाबलाई पहिलो स्थानमा राख्नेहरु जम्मा ८.७% हुनुहुन्थ्यो भने २०.२% यसलाई सातौ स्थानमा राख्नुभयो (अनुसूची ९) । अगुवा कृषकहरुको सल्लाहले बगरखेतीमा बाली छनौट गर्छौं भनि पहिलो प्राथमिकतामा राख्नेहरु १०.१% हुनुहुन्थ्यो भने दोस्रो र तेस्रो स्थानमा राख्नेहरु क्रमशः १०.१% र २४.६% हुनुहुन्थ्यो । त्यस्तै गरि पत्रपत्रिकालाई आधार मानी पहिलो, दोस्रो र तेस्रो स्थानमा राख्नेहरु क्रमशः ८.९%, ७.१ % र ७.१% हुनुहुन्थ्यो (अनुसूची ९) ।

बगरखेती सम्बन्धी उत्पादन प्रबिधि कसरी हाँसिल गर्नुभयो भनि सोधिएको प्रश्नमा ४०% कृषकहरुले कृषि प्राबिधिक मार्फत भनि उत्तर दिनु भयो भने ४४.८% कृषकले आफ्नै अनुभव, २१.६% ले अगुवा कृषक मार्फत, १६% ले पारिवारिक अनुभवबाट, १७.६% ले तालिमबाट, १२.८% ले छरछिमेक बाट र २.४% ले पत्रपत्रिका/रेडियो/टिभी मार्फत उत्पादन प्रबिधि हाँसिल गर्छौं भनि उत्तर दिनुभयो (अनुसुची १०) । एक जना किसानले एक वा एक भन्दा बढी तरिकाबाट उत्पादन प्रविधिहरु हाँसिल गरेको जानकारी दिनुभयो । त्यस्तैगरी उत्पादित कृषि उपज कहाँ बिक्रि गर्नुहुन्छ भनि सोधिएको प्रश्नमा ४३.३% ले व्यापारीहरु आफै लिएर जान्छन भन्नुभयो । त्यस्तै गरि ८.३% ले संकलनकर्ता ले संकलन गरेर लाने, ६.७% ले समूह वा सहकारीले संकलन गरि बजारमा लिएर जाने, ७०.८% ले नजिकैको हाट बजारमा लैजाने, ४०.८% ले खुद्रा ब्यापारीहरुलाई बिक्रि गर्ने, र ०.८% ले घरमै खपत गर्ने जनाकारी

दिनुभयो (अनुसुची ११)। एक जना कृषकले एक वा एक भन्दा धेरै स्थान/तरिकाबाट आफ्नो उत्पादित उपज बिक्री गर्ने कुरा थाहा भयो ।

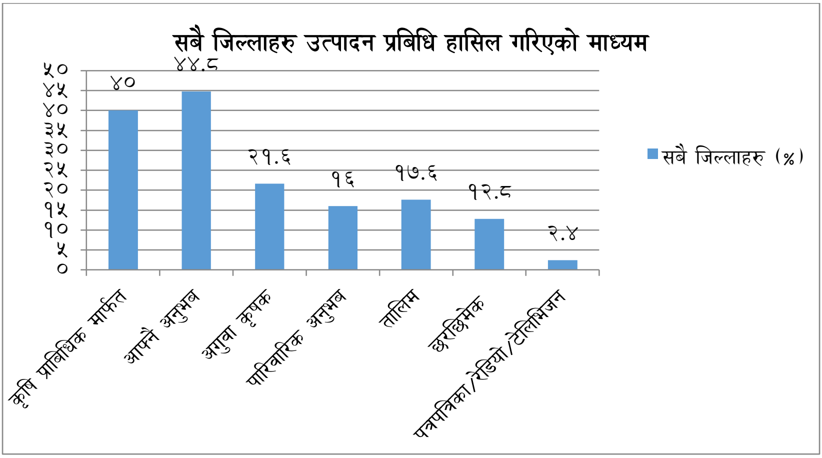

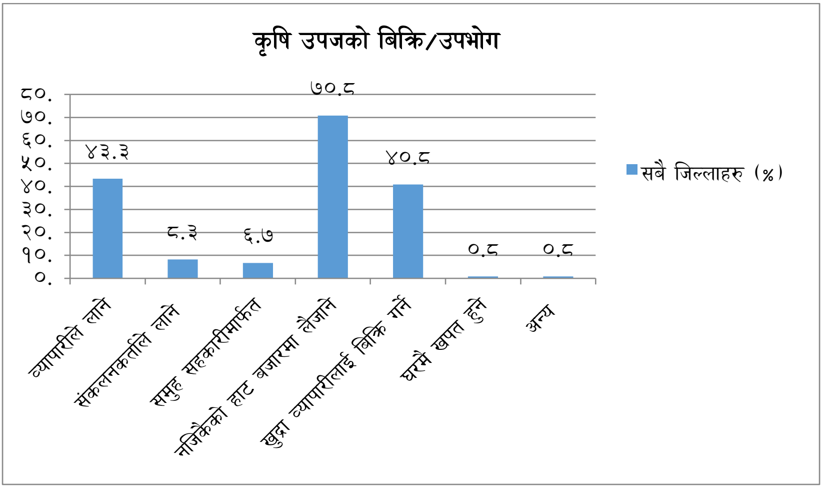

बगरखेतीमा कस्तो प्रबिधिहरु प्रयोग गर्नुभएको छ भनि सोधिएको प्रश्नमा २३.१ % कृषकले बेर्ना उत्पादनको लागि नर्सरी राख्ने गरेको बताउनुभयो भने ७६.९ % ले नर्सरी नराख्ने गरेको बताउनुभयो (अनुसूची १२) । त्यस्तै

गरि नर्सरी राख्ने हरु मध्ये प्लास्टिक गुमोज प्रयोग गर्ने २० % हुनुहुन्थ्यो भने बाँकीले प्रयोग नगर्ने बताउनुभयो । त्यस्तै गरि नर्सरीमा हट बेड प्रयोग गर्ने २१.५ % हुनुहुन्थ्यो भने बाँकीले हट बेड प्रयोग नगरेको जानकारी प्राप्त भयो । बेर्ना रोप्न खाल्टोको प्रयोग गर्ने ७१.७ % कृषक हुनुहुन्थ्यो भने बाँकीले खाल्टो प्रयोग नगरेको जानकारी भयो । नाली/ट्रेन्चमा बेर्ना रोप्ने कृषकहरु ३०.७ % हुनुहुन्थ्यो भने बाँकीले नाली प्रयोग गर्दैनथे । मल्चिंग/छापोको प्रयोग गर्ने कृषक ६५ % थिए भने ३५ % ले छापोको प्रयोग गर्दैनथे । बालीलाई चिसोबाट जोगाउन हट क्याप प्रयोग गर्ने १३.३ % मात्र थिए भने बाकीले हट क्याप प्रयोग गर्दैनथे । बालीलाई चिसोबाट जोगाउन छाप्रो प्रयोग गर्ने ३७.२ % हुनुहुन्थ्यो भने ६२.८ % ले छाप्रो प्रयोग नगर्ने थाहा भयो (अनुसूची १२) । बालीमा कस्तो मलखाद प्रयोग गर्नुहुन्छ भनि सोधिएको प्रश्नमा प्रांगारिक मल मात्र प्रयोग गर्ने ५.८ %, रासायनिक मलमात्र प्रयोग गर्ने ०.८ % र दुवै खाले मलखाद प्रयोग गर्ने ९३.४ % हुनुहुन्थ्यो (अनुसूची १३)।

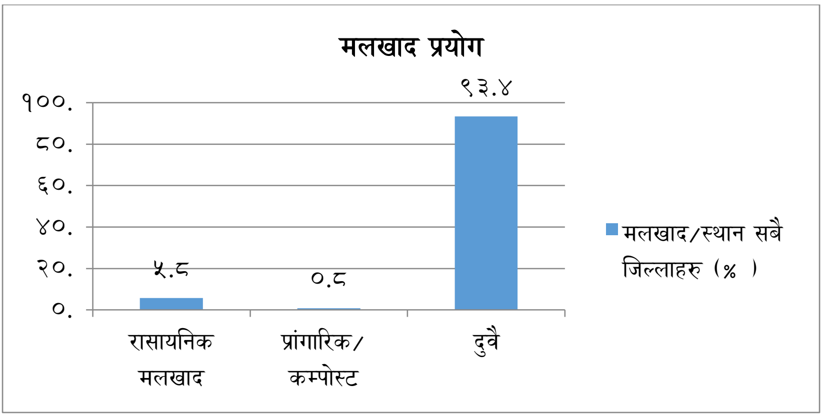

त्यसैगरी बगरखेतीमा सिंचाइको सुबिधा कस्तो छ भनि सोधिएको प्रश्नमा ८ % कृषकले थोपा सिंचाइ प्रयोग गर्ने, ५३% ले सतह सिंचाइ गर्ने, ४ % ले स्प्रिंकल प्रयोग गर्ने, र ३५ % ले अन्य साधान प्रयोग गर्ने बताउनुभयो । सतह सिंचाइ

गर्ने कृषकहरुले बोकेर सिंचाइ गर्ने, कूलोबाट सिंचाइ गर्ने बताउनुभयो भने अन्य तरिका प्रयोग गर्नेहरुमा मोटर/जेनेरेटर प्रयोग गरि सिंचाइ गर्ने गरेको पाइयो (अनुसूची १४) । त्यसैगरी बिषादी प्रयोग के के गर्नुहुन्छ भनि सोधिएको प्रश्नमा ५२.७ % ले रासायनिक बिषादी मात्र प्रयोग गर्ने, ११.६ % ले जैविक बिषादी मात्र प्रयोग गर्ने र ३५.७ % कृषकले दुबै खाले बिषादी प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो (अनुसूची १५) । त्यसैगरी ४४.१ % किसानले बालीलाई काँटछाट गर्ने गरेको पाइयो भने ५५.९ % ले नगर्ने गरेको पाइयो । खनजोत तथा गोडमेल गर्ने ८६.२ % पाइयो भने १३.८ % ले केहि पनि नगर्ने भन्ने जवाफ पाइयो । त्यसैगरि कृषि कर्मको लागि मेशिन प्रयोग गर्ने ४२.२ % पाइयो भने प्रयोग नगर्ने ५७.८ % पाइयो (अनुसूची १६) ।

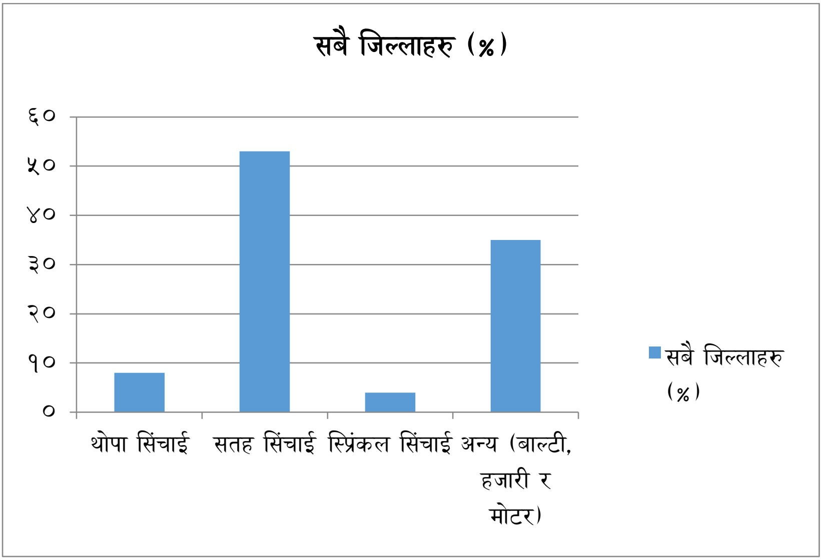

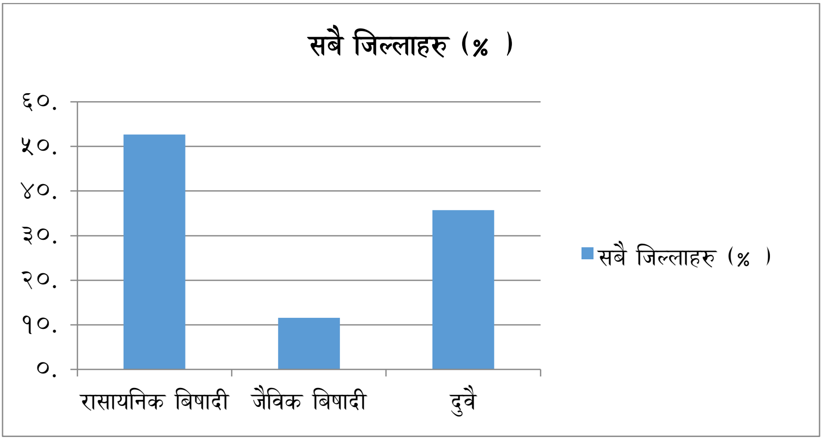

उत्पादन सामाग्री कसरी प्राप्त गर्नुहुन्छ भन्ने सवालमा कृषकहरुले वीउ आफै जोहो गर्ने १६.४ %, एग्रोभेटबाट ल्याउने ७६.२ %, गैह्र सरकारी संस्थाबाट ल्याउने ०.८ % र भारतबाट ल्याउने ६.५ % हुनुहुन्थ्यो (अनुसूची १७) । बेर्ना आफैले जोहो गर्ने ९०.१ % हुनुहुन्थ्यो । प्रांगारिक मल आफैले जोहो गर्ने ७६.१ % र एग्रोभेटबाट ल्याउने २१.१ % थिए भने रासायनिक मल एग्रोभेटबाट ल्याउने ९२.५ % थिए । त्यसै गरि जैविक बिषादी र सिंचाइको ब्यबस्था आफै गर्ने क्रमशः ७१.४ % र ९८.१ % हुनुहुन्थ्यो (अनुसूची १७)।

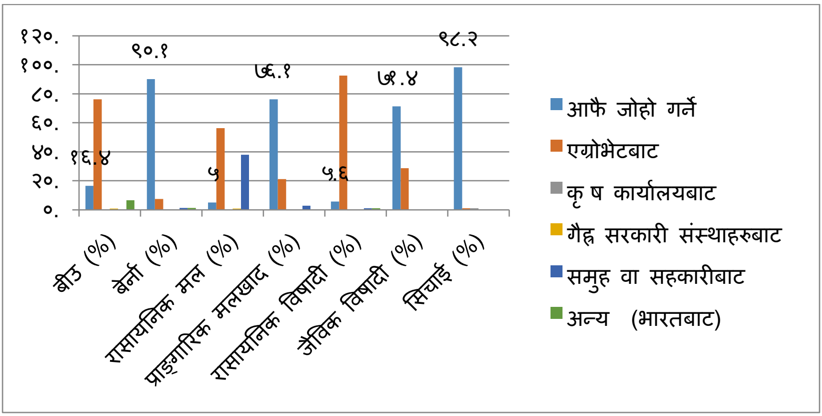

बगरखेती गर्नुभन्दा पहिले कुनकुन कुराहरुमा पूर्व जानकारी राख्नुहुन्छ भनि सोधिएकोमा हावापानी र सुहाउदो बालीको पूर्व जानकारी लिने गरेका छौं भनि जवाफ दिने कृषकहरु ७७.७ % हुनुहुन्थ्यो भने २२.३ % ले यसको बारेमा पूर्व जानकारी नलिने रहेछन (अनुसूची १८)। त्यसैगरी बजारको माग र मूल्यको बारेमा पूर्वजानकारी राख्ने ७४.२ % हुनुहुन्थ्यो भने २५.८ % ले पूर्व जानकारी नराख्ने पाइयो । वीउ र बेर्नाको उपलब्धताको बारेमा पूर्व जानकारी लिने कृषकहरु ६५.९ % हुनुहुन्थ्यो भने ३४.१ % ले पूर्व जानकारी नराख्ने पाइयो । आवश्यक खाद्य तत्वको उपलब्धता र ब्यबस्थापनको बारेमा पूर्व जानकारी राख्ने ५९.३ % थिए भने ४०.७ % यसको बारेमा पूर्व जानकारी नराख्ने पाइयो । यसैगरी आवश्यक प्रबिधि र उपलब्धताको बारेमा पूर्व जानकारी राख्ने ४८.८ % र ५१.२ % ले पूर्व जानकारी नराख्ने पाइयो। रोग कीरा र तिनको ब्यबस्थापनको बारेमा जानकारी राख्ने ५१.७ % पाइयो भने ४८.३ % ले पूर्व जानकारी नराख्ने पाइयो (अनुसूची १८)।

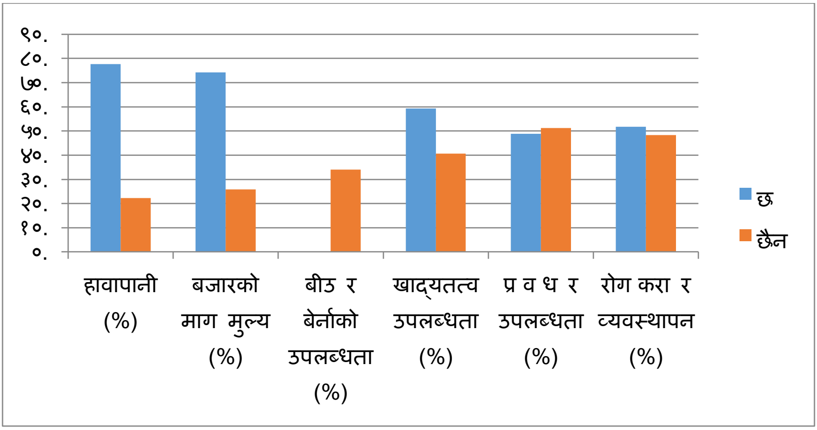

बगरखेतीमा भोग्नु भएका समस्याहरुलाई धेरै, मध्यम र न्यून प्राथमिकता क्रममा उल्लेख गर्नुहोस भनि आग्रह गरिएको प्रश्नमा सहभागीहरुले यस्तो जानकारी

उपलब्ध गराउनुभयो । बजारको समस्या धेरै छ भन्ने कृषकहरु ६८.३ %, मध्यम छ भन्ने २०.२ % र न्यून छ भन्ने ११.५ % हुनुहुन्थ्यो (अनुसूची १९) । त्यसैगरी बेर्नाको अभाव धेरै छ भन्ने ४६.२ %, मध्यम छ भन्ने ३८.७ % र न्यून छ भन्ने १५.१ % हुनुहुन्थ्यो । सिंचाइको अभाव धेरै छ भन्ने कृषकहरु ७५.६ %, मध्यम छ भन्नेहरु १६ % र ८.४ % न्यून छ भन्नेहरु हुनुहुन्थ्यो । रोगकीराको समस्या धेरै छ भन्ने ५१ %, मध्यम छ भन्नेहरु ४४.४ % र न्यून छ भन्नेहरु ४.६ % हुनुहुन्थ्यो । प्राबिधिक ज्ञानको कमि धेरै छ भन्नेहरु ३८.७ %, मध्यम छ भन्नेहरु ३९.८ % र न्यून छ भन्नेहरु २१.५ % थिए । त्यसैगरी यातायात ढुवानीमा असहजता धेरै छ भन्ने ४३.७ %, मध्यम छ भन्नेहरु ३९.८ % र न्यून छ भन्नेहरु १६.५ % हुनुहुन्थ्यो । मूल्यमा अस्थिरता भएर धेरै समस्या भयो भन्नेहरु ४२.६ %, मध्यम समस्या छ भन्नेहरु ४३.६ % र न्यून समस्या छ भन्नेहरु १३.८ % हुनुहुन्थ्यो । भण्डारणमा धेरै समस्या छ भन्ने २९.५ %, मध्यम समस्या छ भन्ने ३४.६ % र न्यून समस्या छ भन्नेहरु ३५.९ % थियो । त्यसैगरी श्रम अभावको धेरै समस्या छ भन्नेहरु २१.१ %, मध्यम समस्या छ भन्नेहरु ३२.९ % र न्यून समस्या छ भन्नेहरु ४६.१ % हुनुहुन्थ्यो । बगरखेती गर्दा बढी उत्पादन लागत लाग्छ भनि यसलाई ठूलो समस्या हो भन्नेहरु १९.२ %, मध्यम समस्या हो भन्नेहरु ४१.१ % र न्यून समस्या हो भन्नेहरु ३९.७ % थिए (अनुसूची १९) ।

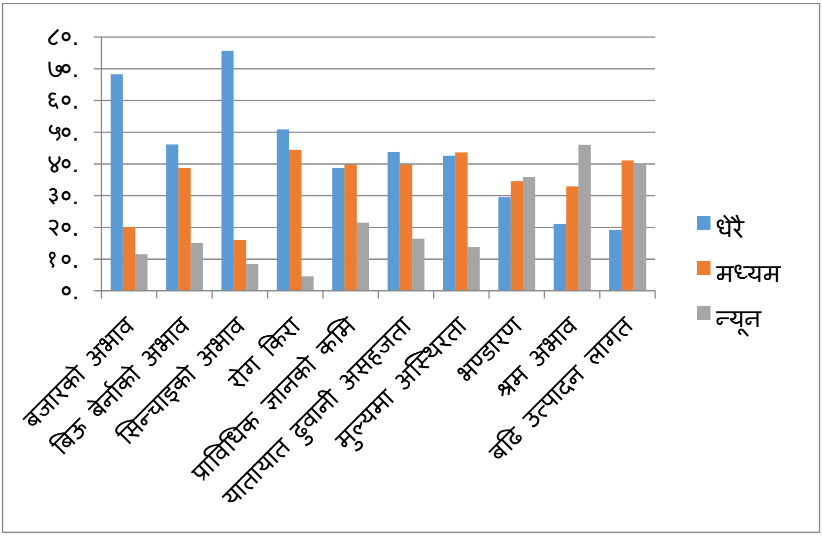

अनुदानमा धेरै सहयोग चाहिन्छ भन्नेहरु ६६.७ %, मध्यम सहयोग चाहिन्छ भन्ने २१.२ % र न्यून सहयोग चाहन्छ भने १२.१% थिए । वित्तिय सहयोग धेरै आवश्यक पर्छ भन्ने ३४.२ %, मध्यम आवश्यक छ भन्ने ३२.९ % र न्यून आवश्यक छ भन्ने ३२.९ % थियो । गुणस्तरीय बीउ बेर्ना धेरै आवश्यकता छ भन्ने ५७.७ %, मध्यम आवश्यकता छ भन्ने ३१.७ % र न्यून आवश्यकता छ भन्ने १०.६ % थियो । त्यसैगरी मलको ब्यबस्था धेरै आवश्यकता छ भन्ने ५३.३ %, मध्यम आवश्यकता ३९.१ % र न्यून आवश्यकता छ भन्ने ७.६ % थियो । सिंचाइको आवश्यकता धेरै छ भन्ने ७९ %, मध्यम आवश्यकता छ भन्ने १६.८ % र न्यून आवश्यकता छ भन्ने ४.२ % थियो (अनुसूची २०)। यसैगरी उक्त अध्ययनमा रोग कीरा नियन्त्रणको आवश्यकता धेरै भएको ४४.४ %, मध्यम भएको ४०.४ % र न्यून भएको १५.२ % पाइयो । मूल्यको सुनिश्चिता मा सहयोग धेरै चाहिन्छ भन्ने ४९ %, मध्यम सहयोग चाहिन्छ भन्ने ४०.४ % र न्यून सहयोग चाहिन्छ भन्ने १०.६ % थियो । त्यसैगरी बजारीकरणमा सहयोग धेरै चाहिन्छ भन्ने ५३.१ %, मध्यम सहयोग चाहिन्छ

भन्ने २७.५ % र न्यून सहयोग चाहिन्छ भन्ने १९.४ % कृषकहरु हुनुहुन्थ्यो । प्राबिधिक ज्ञानमा धेरै सहयोग चाहिन्छ भन्ने ३७.१ %, मध्यम सहयोग चाहिन्छ भन्ने ३२.६ % र न्यून सहयोग चाहिन्छ भन्ने ३०.३ % हुनुहुन्थ्यो । त्यसैगरी प्राबिधिक सेवा धेरै चाहिन्छ भन्नेहरु २३.२ %, मध्यम चाहिन्छ भन्नेहरु ४२% र न्यून चाहिन्छ ३४.८ % हुनुहुन्थ्यो (अनुसूची २१)।

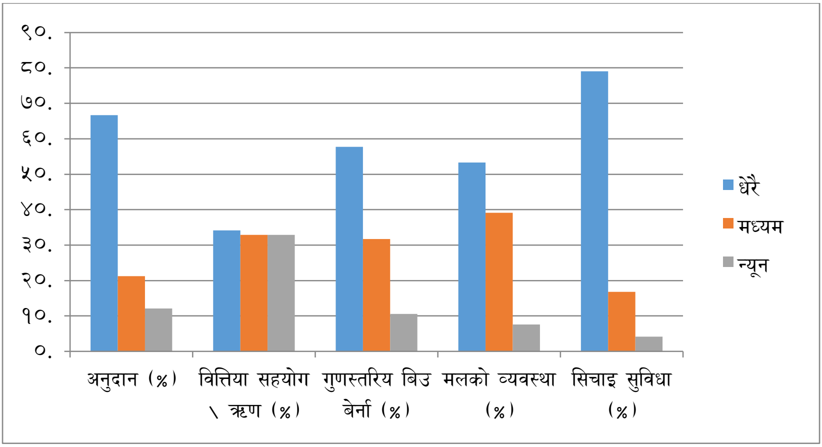

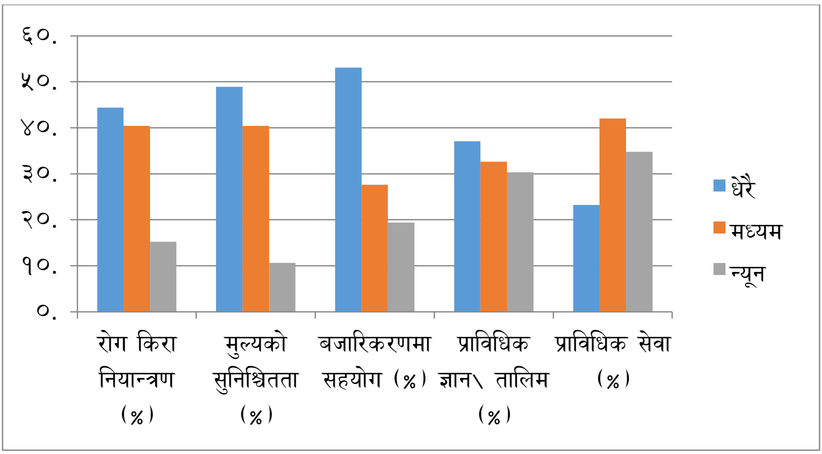

जमिनमा गर्ने खेतीको तुलनामा बगरमा गरिने खेतीमा कस्तो भिन्नता छ भनि सोधिएको प्रश्नमा उत्पादन गर्न कठिन छ भन्ने ४३.१ % हुनुहुन्थ्यो भने सजिलो छ भन्ने ५६.१ % हुनुहुन्थ्यो (अनुसूची २२) । त्यसैगरी रोगकीराको प्रकोप कम छ भन्ने ३३.६ % र बढी छ भन्ने ५९ % हुनहुन्थ्यो भने उस्ताउस्तै हो भन्ने ७.४ % हुनुहुन्थ्यो । त्यसैगरी उत्पादन सामाग्रीको आवश्यकता कम छ भन्ने ४३.४ % र बढी छ भन्नेहरु ५०.८ % थिए। बेमौसममा उत्पादन गर्न कठिन हुने कुरा ७४.२ % कृषकहरुले बताउनुभयो । बगर खेतीमा बाली ब्यबस्थापन गर्न कठिन हुने कुरा ७१.२ % ले बताउनुभयो । बगरमा श्रमको आवश्यकता बढी पर्छ भनि ५७.९ % ले बताउनुभयो । त्यसैगरी बगरखेतीको उपजको मूल्य कम पर्छ भनि ४१.७ % ले र बढी पर्छ भनि भनि ४६.१ % ले बताउनुभयो। उपजको ढुवानी कठिन हुन्छ भनि ७३.६ % ले बताउनुभयो भने सजिलो हुन्छ भनि २४ % ले बताउनुभयो र अन्त्यमा बगरखेतीबाट कम मुनाफा हुने कुरा ४०.३ % र बढी मुनाफा हुने कुरा ४७.१ % ले बताउनुभयो (अनुसूची २२)।

५. विश्लेषण

बगर खेती गर्ने प्रति परिवार सरदरमा करिब एक बिघा क्षेत्रफल बराबरमा बगर खेती गर्ने रहेछन जुन ब्यबसायिक रुपमा खेती गर्नलाई सहज देखिन्छ। सामूहिक रुपमा बगरखेती गर्ने हो भने बगरखेतीमा यान्त्रिकरण गर्न सहज देखिन्छ। तर अधिकांश कृषकहरुको जग्गा निजी हुनाले सामूहिक बगरखेती गर्न नचाहेको पाइयो। बगरखेती गर्ने कृषकहरुमा बगरखेतीको अनुभव पर्याप्त रहेको पाइयो। कृषकहरुको बगरखेतीको अनुभव एकआपसमा साटासाट गराउन सकिएको अवस्थामा प्रबिधि र ज्ञान साटासाट हुनुको साथै बगरमा हुने उत्पादन पनि वृद्धि हुन्छ। बगरखेती गर्न चाहने कृषकहरुलाई आवश्यक ज्ञान र शीप अनुभवी कृषक मार्फत बाँडेर बगरखेती गर्ने कृषकहरुको संख्या र बगरखेतीको

क्षेत्रफल वृद्धि गर्न सकिने देखिन्छ । यसो हुँदा थोरै सरकारी जनशक्तिले पनि धेरै क्षेत्रमा सेवा पुर्याउन सकिने, प्रबिधि कृषक सामु पुर्याउन सहज हुने हुन्छ।

बगरखेतीमा तरकारीको उत्पादकत्व प्रति कठ्ठा एक टन भन्दा कम पाइयो जुन अन्य क्षेत्रको भन्दा धेरै कम हो। उत्पादकत्व वृद्धि गर्न बगरखेतीमा खाध्यतत्व, सिंचाइ, विषादीको सामयिक र उपयुक्त मात्राको प्रयोग गर्नु आवश्यक देखिन्छ । बगरखेतीमा बार्षिक खर्च ३००० देखि ८००० प्रति कठ्ठा सम्म देखियो जसलाई घटाउन बगरखेतीमा यान्त्रिकरण गर्नुपर्ने हुन्छ। बगरखेतीमा यान्त्रिकरण अत्यन्त न्यून छ । सबै जसो कार्यहरु मानिसले नै गर्दा बगरखेतीमा खर्च वृद्धि भएको छ। कृषकहरुले बगरखेती गर्नुको कारण बगरखेतीमा लहरेबाली फलाउन उपयुक्त हावापानी हुने भएकोले हो । बगरमा लहरेबाली सजिलै उब्जाउन सकिने हुँदा कृषकहरु बगरखेतीमा आकर्षित भएको देखियो। साथै उत्पादित उपजले बजार सजिलै पाउने भएकोले पनि कृषकहरु बगरखेतीमा आकर्षित भएको पाइयो।

बगरखेती गर्ने कृषकहरुले कृषि प्राविधिकको सुझाव भन्दा पनि परम्परागत ज्ञान, शीप र अगुवा कृषकहरुको सुझावलाई धेरै प्राथमिकतामा राख्ने गरेको पाइयो। यसबाट के देखिन्छ भने कृषकहरुलाई बगरखेतीको नयाँ प्रबिधि, ज्ञान र शीप उपलब्ध गराउनुपर्ने देखियो । उन्नत वीउ र उत्पादन प्रबिधिहरु कृषकहरु माझ पुर्याउनु पर्ने देखिन्छ। अधिकांश कृषकहरुमा नर्सरी बेर्ना उमार्ने, प्लास्टिक गुमोजमा बेर्ना उमार्ने लगायतका उत्पादन प्रविधिहरु प्रयोग गर्ने गरेको पाइएन। यसबाट के देखिन्छ भने कृषकहरु परम्परागत तरिका अपनाईरहेका छन्, यसबाट उत्पादन पर्याप्त नभएको हुनसक्छ। बगरखेतीमा अधिकांश कृषकहरुले प्रांगारिक र रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो। प्रांगारिक र रासायनिक मलको सन्तुलित प्रयोगबाट उत्पादन वृद्धि गर्न सकिन्छ। अधिकांश उत्तरदाताले बगरमा बाली उत्पादन गर्न सजिलो हुने बताए । यसबाट धेरै भन्दा

धेरै कृषकहरुलाई बगरखेतीमा आकर्षित गर्न सकिने देखियो। बगरखेतीको उत्पादनले राम्रो मूल्य पाउने हुँदा कृषकहरुको जीवनस्तर उकास्न सकिन्छ।

६. समस्या, आवश्यकता र प्रमुख बालीहरु

आठ जिल्लाहरुमा गरिएको अध्ययनबाट बगरखेती गर्न धेरै समस्या रहेको पाइयो। कृषकहरुका अनुसार बगरखेती गर्दा समयमै मलखाद र वीउ बिजन उपलब्ध हुन नसक्ने, सिंचाइको ब्यबस्थापनमा कठिनाइ, हावापानीले क्षती पुर्याउने देखियो। बगरखेतीमा झारपातको समस्या र ढुवानीको समस्या रहेको पाइयो भने केहि स्थानहरुमा उत्पादित बस्तुको सहज रुपमा बिक्रि हुन नसक्ने पाइयो। त्यस्तैगरी बगरखेती गर्ने कृषकहरुलाई राज्यले केहि सुविधाहरु दिइएको भएपनि ति सेवा सुविधाहरु पर्याप्त नरहेको पाइयो। राज्यले बगरखेती सम्बन्धि स्पष्ट नीतिहरु नबनाएको, बगरखेती गर्ने र नगर्ने कृषकहरुलाई उही व्यवहार गर्ने गरेको, अनुदानहरु पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध नगराएको भनेर कृषकहरुले गुनासो गरे।

यसैगरी बगर खेतीमा संलग्न किसानहरुलाई कस्ता कुराहरुको आवस्यकता परेको छ भनि सोधिएको सवालमा कृषकहरुले बगरखेती अनुदान दिनुपर्ने, बगरखेतीको ज्ञान, शीप र प्रबिधि कृषकहरुलाई उपलब्ध गराउनुपर्ने, बगरखेती सम्बन्धि तालिम दिनुपर्ने र कृषकहरुको हित हुनेगरी बगरखेती सम्बन्धि नीतिहरु निर्माण हुनुपर्ने र बिना धितो ऋण उपलब्ध हुनुपर्ने बताए। त्यस्तैगरी बजारको ब्यबस्था गरिनु पर्ने, उत्पादित उपजको ढुवानीको ब्यबस्था गर्नुपर्ने, समयमा मलखाद र वीउ उपलब्ध गराउनुपर्ने बताए । बगरखेतीमा नर्सरीको ठूलो महत्व हुने हुँदा परबर लगायतका लहरेबालीको नर्सरी स्थापना धेरै महत्वपूर्ण हुने र सो स्थापनाको लागि राज्यबाट अनुदान उपलब्ध भएमा बगर खेतीमा पर्याप्त मात्रामा उत्पादन लिन सकिने बताए। सिंचाइको ब्यबस्थापनको लागि स्थान बिशेष

अनुसार बोरिंग, पम्प सेट, सोलार मोटर, जेनेरेटर आदिमा अनुदान सहयोग र बिषादी छर्नको लागि स्प्रे ट्यांकी लगायत सामाग्रीहरुको आवश्यकता रहेको बताए ।

यसैगरी आठ जिल्लाहरुमा बगरखेती गर्ने कृषकहरु बिच बगरखेतीमा प्रमुख बालीहरु के के हुन भनि सोधिएको थियो । यस क्रममा कृषकहरुले बगरखेतीमा काँक्रो, करेला, लौका, तरबुजा, भिंडी, फर्सी, खरबुजा, गोलभेडा, आदि प्रमुख रहेको बताएका छन्। यी बालीहरुको उत्पादनले बजार भाउ राम्रो पाउने, बगरमा खेती गर्न सजिलो हुने, लामो समयसम्म फल्ने, धेरै आम्दानी हुने, धेरै फल्ने, खनजोत कम गर्दा हुने हुनाले यी बालिहरु बगर खेतीको प्रमुख बालीको रुपमा रहेका छन्।

७. निष्कर्षः

बगर खेतीले कृषकहरुको आम्दानी वृद्धि गर्नुका साथै अन्य उपयोगमा आउन नसक्ने जग्गाहरुको सदुपयोग गरि लहरे तरकारी उत्पादन भै रहेको पाइयो। यसबाट देशलाई चाहिने तरकारी आफ्नै माटोमा उत्पादन गरी छिमेकी देशबाट आयात हुने तरकारीको मात्रालाई घटाउन सकिने देखियो । यस अध्ययनमा बगर खेतीमा संलग्न भएका कृषकहरुको समस्याहरु र आवश्यकताहरु पहिचान भएको छ । बगरखेतीमा संलग्न कृषकहरुको आर्थिक अवस्था कस्तो छ, बालीहरुको उत्पादन लागत आदिको कति पर्छ भन्ने कुराहरु जानकारी भयो । साथै बगरखेती गर्ने कृषकहरुलाई क्षेत्रगत रुपमा विशिष्ट कार्यक्रम (Niche Specific Program) निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता समेत देखियो ।

अनुसूची १ः (क)

बगर खेती सम्बन्धी घरधूरी सर्भेक्षण फाराम

मितिः

फाराम भर्नेको नामः

सम्पर्क नः

क. परिचयात्मक विवरण

उत्तरदाताको नामः	उमेरः वर्ष
ठेगानाः गाउः टोलः वडा नं स्थानीय तहः जिल्लाः	
संम्पर्क नम्वरः परिवार सदस्य संख्याः महिलाः पुरुषः शैक्षिक योग्यताः मुख्य पेशाः बार्षिक अनुमानित आम्दानी रुः	
थप भए पछाडि लेख्नुहोस्	

१. पारिवारिक विवरण

परिवारको किसिमः क) संयुक्त ख) एकल

२. परिवारका सदस्यहरुको विवरण

क्र.सं.	विवरण	उमेर (वर्ष)	शिक्षा	पेशा	अनुमानित आय बार्षिक रु.
१					
२					
३					
४					

३. तपाईको आम्दानीका श्रोतहरु के के हुन् र वार्षिक अनुमानित आय कति छ ?

क्र.सं.	**विवरण**	**अनुमानित बार्षिक आय रु.**	**कैफियत**
१	कृषि		
२	नोकरी		
३	बैदेशिक रोजगार		
४	ज्यालादारी		
५	व्यापार		
६	अन्य		
	जम्मा		

४. जमीन सम्बन्धी विबरण

आफ्नोः कठ्ठा भाडामा लिएकोः कठ्ठा दिएकोः कठ्ठा

क्र.सं.	**जमीनको विवरण**	**क्षेत्रफल (कठ्ठा)**	**वर्षभरी कुन कुन वाली लगाउनुहुन्छ?**	**कैफियत**
१	बारी सिंचित			
२	खेत सिंचित			
३	बारी असिंचित			
४	खेत असिंचित			
५	बगर क. नदीको किनार (बालुवा मात्र भएको जग्गा) ख. नदी वा खोलाको किनार			
६	अन्य (जंगल, पोखरी)			

वगर खेती मात्र वाट आम्दानी:

ख. बगर खेती विवरण

५. तपाईले खोला वा नदीको किनारमा बगर खेती गर्नुभएको छ ?

क. छ   ख. छैन   ग. गर्ने सोचमा हुनुहुन्छ

घ. गरेर छोड्नुभएको

छ, भने कृपया तलका प्रश्नहरुको उत्तर दिनुहोस् ।

६. तपाईले कति वर्ष देखि वगर खेती गर्दै आउनुभएको छ ? .... वर्ष

७. तपाईले वगर खेती गरेको जमीनको स्वामित्व कस्तो हो र क्षेत्रफल कति छ ?

जमीनको स्वामित्व	क्षेत्रफल (कठ्ठा)	कैफियत
क. निजी		
ख. सार्वजनिक		
ग. दुवै		

८. यदि सार्वजनिक वगरमा खेती गर्नुभएको छ भने, उक्त वगर कसरी प्राप्त गर्नुभएको हो ?

क. सम्बन्धित सरकारी निकायसंग सम्झौता गरेर

ख. स्व-इच्छाले

ग. गाउँ छिमेकसंगको समझदारीमा

घ. अन्य

९. के तपाईले सार्वजनिक बगरमा खेती गरे वापत कुनै शुल्क बुझाउनुहुन्छ, हुन्छ भने कति ?

क. छ (वार्षिक रु.   )   ख. छैन

१०. बगरमा खेती गरिने बालीहरुको उत्पादन सम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	खेती गरिने बाली	संभब भएसम्म जात र किसिम (वर्णशंकर-H वा खुलासेंचित-OP)	लगाउने महिना	उत्पादन लिने महिना	अनुमानित क्षेत्रफल (कठ्ठा)	सरदर उत्पादन (किलो प्रति कठ्ठा)
क. तरकारी वाली						
१	परवल					
२	काँक्रा					
३	स्क्वास फर्सी					
४	ठूलो फर्सी					
५	लौका					
६	घिरौला					
७	करेला					
८	तरबुजा					
९	सिमी					
१०	वोडी					
११	साग					
१२	गोलभेंडा					
१३	खुर्सानी					
१४	भेडे खुर्सानी					
१५	भण्टा					
१६	आलु					
१७	प्याज					
१८	लसुन					
१९	अन्य					
ख. अन्य (तरकारीवाली वाहेक)						

११. एक मौसमको बगरखेतीमा कति पटक सम्म वाली उत्पादन गर्नुहुन्छ ?

क. १ ख. २ ग. ३ घ. ३ भन्दा बढी

१२. तपाईले वगरमा खेती गर्ने बालीको प्रति कठ्ठा सरदर बार्षिक खर्च र आम्दानी कति हुन्छ ?

क्र.सं.	बाली	बार्षिक खर्च (रु. प्रति कठ्ठा)	सरदर विक्री दर (रु. प्रति के.जी.)	कैफियत
क. तरकारी वाली				
१	परवल			
२	काँक्रा			
३	स्क्वास फर्सी			
४	ठूलो फर्सी			
५	लौका			
६	घिरौला			
७	करेला			
८	तरबुजा			
९	सिमी			
१०	वोडी			
११	साग			
१२	गोलभेंडा			
१३	खुर्सानी			
१४	भेडे खुर्सानी			
१५	भण्टा			
१६	आलु			
१७	प्याज			
१८	लसुन			
१९	अन्य			
ख. अन्य (तरकारीवाली वाहेक)				

१३. तपाईले बगरखेती गर्ने बालीको छनौट तलका मध्ये केका आधारमा गर्नुहुन्छ, क्रमशः प्राथमिकताका आधारमा बर्गीकरण गर्नुहोस् (प्रमुख आधारलाई १ दिई अरुमा क्रमशः २,३,४ दिदै जानुहोस्) ।

क्र. सं.	आधार	प्राथमिकता क्रम	क्र.सं.	आधार	प्राथमिकता क्रम
१	हावापानी		६	परम्परागत ज्ञान, शीप	
२	बजारको माग (बजार मूल्य)		७	कृषि प्राविधिकको सुझाव	
३	कम खर्च		८	अगुवा कृषकहरुको सल्लाह	
४	लामो समय राख्न सकिने		९	पत्र पत्रिकामा उल्लेखित कृषकका अन्तरवार्ता	
५	खेती गर्न सजिलो		१०	अन्य भए खुलाउने	

१४. तपाईले वगर खेती सम्बन्धी उत्पादन प्रविधी कसरी हासिल गर्नु भयो ?

क. कृषि प्राविधिक मार्फत
ख. आफ्नै अनुभव
ग. अगुवा कृषक
घ. पारिवारिक अनुभव
ङ. तालिम
च. छरछिमेकी
छ. पत्रपत्रिका/रेडियो/टेलिभिजन
ज. अन्य भए खुलाउने

१५. तपाईले बगर खेतीमा कस्तो प्रविधिहरु प्रयोग गर्नु भएको छ ?

क्र. सं.	बाली	छ	छैन	कुन कुन वालीमा प्रयोग गर्नुहुन्छ ?	कैफियत
१	बेर्ना उत्पादन (नर्सरी)				
१.१	बेर्ना उमार्न प्लाष्टिक गुमोजको प्रयोग				
१.२	बेर्ना उमार्न हट बेडको प्रयोग				
२	बेर्ना रोप्न खाल्टोको प्रयोग				
३	बेर्ना रोप्न नाली (ट्रेन्चको प्रयोग)				
४	मल्चिङ्ग (छापोको प्रयोग)				
५	चीसोबाट जोगाउन हट क्यापको प्रयोग				
६	चीसोबाट जोगाउन छाप्रोको प्रयोग				
७	मलखादको प्रयोग				
७.१	रासायनिक मलखाद				
७.२	प्राङ्गारिक/कम्पोष्ट वा जैविक मल				
७.३	दुवै				
७.४	अन्य भए उल्लेख गर्ने				
८	सिंचाइको प्रयोग				
८.१	थोपा सिंचाइ				
८.२	सतह सिंचाइ				
८.३	स्प्रिङ्कलर सिंचाइ				
८.४	अन्य भए उल्लेख गर्ने				
९	विषादिको प्रयोग				
९.१	रासायनिक विषादि				
९.२	जैविक विषादि				
९.३	दुवै				
९.३	अन्य भए उल्लेख गर्ने				
१०	काँटछाँट				
११	खनजोत तथा गोडमेल				
१२	कृषि कर्ममा मेशीनको प्रयोग				
१३	अन्य भए उल्लेख गर्ने				

१६. तपाईले खेतीका लागि आवश्यक उत्पादन सामग्रीहरु कसरी प्राप्त गर्नुहुन्छ (कृपया चिन्ह लगाउनुहोस्)?

क्र.सं.	उत्पादन सामाग्री	उत्पादन सामाग्रीको श्रोत					
		आफै जोहो गर्ने	एग्रोभेटबाट	कृषि कार्यालयबाट	गैर सरकारी संस्थाहरुबाट	समूह वा सहकारीबाट	अन्य भए खुलाउने
१	वीउ						
२	वेर्ना						
३	रासायनिक मलखाद						
४	प्राङ्गारिक/जैविक मलखाद						
५	रासायनिक विषादी						
६	जैविक विषादी						
७	सिंचाइ						
८	अन्य भए खुलाउने						

१७. तपाईले खेती पूर्व निम्न कुराहरुबारे जानकारी लिने गर्नु भएको छ? यदि छैन भने कारण खुलाउने ।

क.सं.	विवरण	छ	छैन	छैन भने कारण
१	हावापानी र सुहाउँदो बाली			
२	बजारको माग र मूल्य			
३	वीउ र बेर्नाको उपलब्धता			
४	आवश्यक खाद्यतत्वको उपलब्धता र ब्यवस्थापन			
५	आवश्यक प्रविधि र उपलब्धता			
६	रोग कीरा र तीनको ब्यवस्थापन			

१८. तपाई उत्पादित कृषि उपजहरु कहाँ बिक्री गर्नुहुन्छ ?

१. व्यापारीहरु आफैं आएर लिएर जान्छन
२. संकलनकर्ताले संकलन गरेर लिएर जान्छ
३. समूह वा सहकारीले संकलन गरी बजारमा लिएर जाने
४. नजिकैको हाट बजारमा लैजाने गरेको
५. खुद्रा व्यापारीहरुलाई बिक्रि गर्ने
६. बिक्रि गर्ने परिमाणमा उत्पादन हुने नगरेकाले घरमै खपत हुने
७. अन्य भए खुलाउने

१९. तपाईले बगरखेतीमा भोग्नु भएका समस्याहरु प्राथमिकताका क्रममा उल्लेख गर्नुहोस् ।

क्र. सं.	समस्याहरु	प्राथमिकता (१ धेरै, २ मध्यम र ३ न्यून)
१	बजारको अभाव	
२	बीउ, बेर्नाको अभाव	
३	सिंचाइको अभाव	
४	रोग कीराको प्रकोप	
५	उपयुक्त प्राविधिक ज्ञानको कमी	
६	यातायात/ढुवानीको असहजता	
७	मूल्यमा अस्थिरता	
८	भण्डारण	
९	श्रम (ज्यामीको) अभाव	
१०	बढी उत्पादन लागत	
११	अन्य भए उल्लेख गर्ने	

२०. तपाईको विचारमा यस क्षेत्रको बगर खेतीमा संभाब्यता भएका प्रमुख बालीहरुको नाम प्राथमिकता अनुसार उल्लेख गर्नुहोस् (१ मा सबैभन्दा बढी प्राथमिकता राखी क्रमैसंग उल्लेख गर्नुहोस्) ।

क्र.सं.	बालीहरु	कारण	क्र.सं.	बालीहरु	कारण
१			६		
२			७		
३			८		
४			९		
५			१०		
६					

२१. बगरखेती प्रबर्द्धनमा तपाईलाई कस्तो सहयोग चाहिएको छ क्रमशः प्राथमिकताका आधारमा उच्च प्रथामिकतालाई १ र अन्यलाई क्रमशः २, ३ आदि दिनुहोस् ।

क्र.सं	सहयोगको किसिम	प्राथमिकता (१ धेरै, २ मध्यम र ३ न्यून)
१	अनुदान	
२	बित्तिय सहयोग(ऋण)	
३	गुणस्तरीय बीउ वेर्ना	
४	मलको ब्यवस्था	
५	सिंचाइ सुविधा	
६	रोग कीरा नियन्त्रण	
७	मुल्यको सुनिश्चितता	
८	बजारीकरणमा सहयोग	
९	प्राविधिक ज्ञान (तालिम)	
१०	प्राविधिक सेवा	
११	अन्य (उल्लेख गर्नुहोस्) जस्तै कृषि सूचना, बाली विमा	
७	मुल्यको सुनिश्चितता	
८	बजारीकरणमा सहयोग	
९	प्राविधिक ज्ञान (तालिम)	
१०	प्राविधिक सेवा	
११	अन्य (उल्लेख गर्नुहोस्) जस्तै कृषि सूचना, बाली विमा	

२२. तपाईको अनुभवमा अन्य जमीनमा गरीने खेतीको तुलनामा बगरमा गरिने खेती खेतीमा कस्तो भिन्नता छ ?

क्र. सं.	विवरण	बगर खेती	कैफियत
१	उत्पादनमा कठीनता	कठीन..... सजिलो....	
२	रोगकीराको प्रकोप	कम..... बढी......	
३	उत्पादन सामाग्रीको आवश्यकता (वीउ, वेर्ना, विषादी, मल, सिंचाइ आदी)	कम........बढी........	
४	बेमौसममा उत्पादन	कठीन........सजिलो..........	
५	वाली व्यवस्थापन (सिंचाइ, मलखाद, छापो, छहारी, रोगकीरा व्यवस्थापन आदी)	कठीन.........सजिलो...........	
६	श्रमको आवश्यकता	कम..................बढी............	
७	उपजको मूल्य	कम...............बढी............	
८	उपजको ढुवानी	कठीन...........सजिलो..........	
९	खुद मुनाफा	कम...........बढी................	
१०	अन्य भए उल्लेख गर्नुहोस्		

२३. अन्त्यमा तपाईको क्षेत्रमा बगर खेतीको विकासका लागि तपाईका केही सल्लाह भए बुंदागत रुपमा उल्लेख गर्नुहोस् ।

अनुसूची १ (ख):

बगर खेती सम्बन्धी सरोकारवाला संस्था (कृषि ज्ञान केन्द्र तथा स्थानिय तह) सर्भेक्षण फाराम

फाराम भर्नेको नामः सम्पर्क नः मितिः

क. परिचयात्मक विवरण

उत्तरदाताको नामः	उमेरः वर्षः
ठेगानाः गाउः टोलः वडा नं स्थानीय तहः जिल्लाः	
कार्यालयको नाम ठेगानाः पदः	
थप भए पछाडि लेख्रुहोस्	

ख. कृषि खेतीको विवरण

१. जिल्ला/स्थानिय तहको कुल क्षेत्रफलः

२. कुल खेती योग्य जमिनः

३. कुल सिंचित जमिनः

४. तरकारी खेती गरिएको जमिनः

५. जम्मा वगरः

   क. नदीको किनार (बालुवा मात्र भएको जग्गा)

   ख. नदी वा खोलाको किनार

६. वगर खेती गरिएको जमिन

   क. नदीको किनार (बालुवा मात्र भएको जग्गा)

   ख. नदी वा खोलाको किना

७. जिल्ला/स्थानिय तह**मा बगरमा खेती गरिने प्रमुख बालीहरुको विवरण**

क.सं.	खेती गरिने बाली	संभव भएसम्म जात र किसिम (वर्णशंकर-H वा खुलासेंचित-OP)	लगाउने महिना	उत्पादन लिने महिना	अनुमानित क्षेत्रफल (हे)	सरदर उत्पादन (किलो प्रति हे)	प्राथमिकता क्रम
क. तरकारी वाली							
१	परवल						
२	काँक्रा						
३	स्क्वास फर्सी						
४	ठूलो फर्सी						
५	लौका						
६	घिरौला						
७	करेला						
८	तरबुजा						
९	सिमी						
१०	वोडी						
११	साग						
१२	गोलभेंडा						

क्र.सं.	खेती गरिने बाली	संभब भएसम्म जात र किसिम (वर्णशंकर-H वा खुलासेंचित-OP)	लगाउने महिना	उत्पादन लिने महिना	अनुमानित क्षेत्रफल (हे)	सरदर उत्पादन (किलो प्रति हे)	प्राथमिकता क्रम
१३	खुर्सानी						
१४	भेडे खुर्सानी						
१५	भण्टा						
१६	आलु						
१७	प्याज						
१८	लसुन						
१९	अन्य						
ख. अन्य (तरकारीवाली वाहेक)							

८. वगर खेती सम्बन्धी कार्यालयवाट गरिने कार्यक्रम के के छन् ?

क.

ख.

ग.

९. बगर खेतीमा हाल सम्म कस्तो प्रविधिहरु प्रयोग हुदै आएको छ ?

क.

ख.

ग.

१०. बगरखेतीमा उत्पादित कृषि उपजहरु बिक्रीको व्यवस्था कस्तो छ ?

क.

ख.

ग..

११. बगरखेतीमा भएका समस्याहरु प्राथमिकताका क्रममा उल्लेख गर्नुहोस् ।

क.

ख.

ग..

१२. बगर खेतीको विकासका लागि तपाईका केही सल्लाह भए बुँदागत रुपमा उल्लेख गर्नुहोस् ।

अनुसूची १ (ग):
बगर खेती सम्बन्धी सामुहिक सर्भेक्षण फाराम

मितिः

फाराम भर्नेको नामः सम्पर्क नः

बगर खेती विवरण

१. कुन क्षेत्रमा वढि वा नदीको किनारमा बगर खेती गर्नुभएको छ ?

क. खोला किनार वगर ख. खोला किनार वारि ग. नदी किनार वगर घ. नदी किनार वारि

२. यस जिल्लामा कति वर्ष देखि वगर खेती भएको देख्नुभएको छ ?

.... वर्ष

३. कस्तो खाले जग्गामा वढि वगरमा खेती हुने गरेको छ, उक्त वगर कसरी प्राप्त गर्नुभएको हो ?

क. सार्वजनिक वगरमा सम्बन्धित सरकारी निकायसंग सम्झौता गरेर

ख. सार्वजनिक वगरमा स्व-इच्छाले

ग. निजी जग्गामा गाउँ छिमेकसंगको समझदारीमा

घ. निजी जग्गामा स्व-इच्छाले गाउँ छिमेकसंगको समझदारीमा

४. बगरमा खेती गरे वापत कुनै शुल्क बुझाउनुहुन्छ, हुन्छ भने कति ?

क. छ (वार्षिक रु.) ख. छैन

५. बगरमा खेती गरिने मुख्य बालीहरुको कुन कुन हुन् र उत्पादन कस्तो छ

प्रथम

द्वितिय

६. एक मौसमको बगरखेतीमा कतिवटा सम्म वाली उत्पादन गर्नुहुन्छ र कुन कुन हुन ?

क. १ ख. २ ग. ३ घ. ३ भन्दा बढी

७. वगरमा खेती गर्ने बालीको प्रति कठ्ठा सरदर बार्षिक खर्च र आम्दानी कति हुन्छ ?

८. बगरखेती गर्ने बालीको छनौटका प्रमुख आधार प्राथमिकताका आधारमा वताउनुहोस् ।

क्र.सं.	**आधार**	**प्राथमिकता क्रम**
१	हावापानी	
२	बजारको माग (बजार मूल्य)	
३	कम खर्च	
४	लामो समय राख्न सकिने	
५	खेती गर्न सजिलो	
६	परम्परागत ज्ञान, शीप	
७	कृषि प्राविधिकको सुझाव	
१०	अगुवा कृषकहरुको सल्लाह	
११	पत्र पत्रिकामा उल्लेखित कृषकका अन्तरवार्ता	
१२	अन्य भए खुलाउने	

९. बगर खेतीमा कस्तो कस्तो प्रविधिहरु प्रयोग भएको छ ?

१०. वगर खेतीका लागि आवश्यक उत्पादन सामग्रीहरु कसरी प्राप्त हुन्छ

क्र.सं.	**उत्पादन सामाग्री**	
१	वीउ	
२	वेर्ना	
३	रासायनिक मलखाद	
४	प्राङ्गारिक/जैविक मलखाद	
५	रासायनिक विषादी	
६	जैविक विषादी	
७	सिंचाइ	
८	अन्य भए खुलाउने	

११. उत्पादित कृषि उपजहरु कहाँ बिक्री हुन्छ ?

१. व्यापारीहरु आफैं आएर लिएर जान्छन

२. संकलनकर्ताले संकलन गरेर लिएर जान्छ

३. समूह वा सहकारीले संकलन गरी बजारमा लिएर जाने

४. नजिकैको हाट बजारमा लैजाने गरेको

५. खुद्रा व्यापारीहरुलाई बिक्रि गर्ने

६. बिक्रि गर्ने परिमाणमा उत्पादन हुने नगरेकाले घरमै खपत हुने

७. अन्य भए खुलाउने

१२. बगरखेतीका मुख्य समस्याहरु प्राथमिकताका क्रममा वताउनु होस् ।(बजारको अभाव, बीउ, बेर्नाको अभाव, सिंचाइको अभाव, रोग कीराको प्रकोप, उपयुक्त प्राविधिक ज्ञानको कमी, यातायात/ढुवानीको असहजता, मूल्यमा अस्थिरता, भण्डारण, श्रम (ज्यामीको) अभाव, बढी उत्पादन लागत, अन्य भए उल्लेख गर्ने)

१३. बगर खेतीमा संभाब्यता भएका प्रमुख बालीहरुको नाम प्राथमिकता अनुसार वताउनु होस् ।

क्र.सं.	बालीहरु	कारण
१		
२		
३		
४		
५		
६		

१४. बगरखेती प्रबर्द्धनमा कस्तो सहयोग चाहिएको छ प्राथमिकताका आधारमा वताउनु होस् ।

क्र.सं	सहयोगको किसिम	प्राथमिकता
१	अनुदान	
२	बित्तिय सहयोग(ऋण)	
३	गुणस्तरीय बीउ वेर्ना	

क्र.सं	सहयोगको किसिम	प्राथमिकता
४	मलको ब्यवस्था	
५	सिंचाइ सुविधा	
६	रोग कीरा नियन्त्रण	
७	मुल्यको सुनिश्चितता	
८	बजारीकरणमा सहयोग	
९	प्राविधिक ज्ञान (तालिम)	
१०	प्राविधिक सेवा	
११	अन्य (उल्लेख गर्नुहोस्) जस्तै कृषि सूचना, बाली विमा	

१५. अन्य जमीनमा गरीने खेतीको तुलनामा बगरमा गरिने खेती खेतीमा कस्तो भिन्नता छ वताउनु होस्?

क्र.सं.	विवरण	बगर खेती	कैफियत
१	उत्पादनमा कठीनता	कठीन सजिलो	
२	रोगकीराको प्रकोप	कम बढी	
३	उत्पादन सामाग्रीको आवश्यकता (वीउ, वेर्ना, विषादी, मल, सिंचाइ आदी)	कम बढी	
४	बेमौसममा उत्पादन	कठीन सजिलो	
५	वाली व्यवस्थापन (सिंचाइ, मलखाद, छापो, छहारी, रोगकीरा व्यवस्थापन आदी)	कठीन सजिलो	
६	श्रमको आवश्यकता	कम बढी	
७	उपजको मूल्य	कम बढी	
८	उपजको ढुवानी	कठीन	

क्र.सं.	विवरण	बगर खेती	कैफियत
		सजिलो	
९	खुद मुनाफा	कम बढी	
१०	अन्य भए उल्लेख गर्नुहोस्		

१४. बगर खेतीको विकासका लागि मुख्य सल्लाह भए बुँदागत वताउनु होस् ।

-
-

अनुसूची २: बगरखेतीमा संग्लग्न कृषक र जग्गाको विवरण

जिल्ला	जम्मा सहभागी	जम्मा जग्गा (कठ्ठामा)	जम्मा बगर (कठ्ठामा)
मोरङ्ग	१२	१३१४	१८६
सुनसरी	१९	११३९	१०८९
कपिलबस्तु	१९	१३१०	५२७
दाङ्ग	१८	४४९	१७५
बाके	१०	२०८	७८
बर्दिया	२५	२९७	१४१
कैलाली	१५	२४३	२२३
कञ्चनपुर	१५	४५४	२०३
जम्मा	१३३	५४१४	२६२२
सबै जिल्लाको औषत		४०.७	१९.७

अनुसूची ३: बगरखेतीमा संग्लग्न कृषकको परिवार संख्या र उनीहरुको आम्दानीका स्रोतहरु

जिल्ला हरु	परिवार संख्या	आम्दानीका स्रोतहरु (औसत)						
		बार्षिक अनुमानित आम्दानी	कृषि	नोकरी	बैदेशिक रोजगार	ज्यालादारी	व्यापार	अन्य
मोरंग	५.३	३०९५८३.३	१७७५००	१०७५००	२९१६६७	८००००	२०००००	
सुनसरी	५.९	३४५०९५.२	२१२१९०	२७४६६६	१९६०००	३७५००	१३८४००	४८३३३
कपिलवस्तु	८.६	४४८१५७.९	३५२१०५		५०००००	२६६६७	१२००००	१४३३३३
दांग	६.४	२१२७७७.८	१४०५८८	१४००००		२२६६६७	६००००	
बाँके	७	१९१५००	१३००००	९००००	३०००००	१२५००	१०००००	
बर्दिया	६.५६	१३८८००	८२०००	१००००	१७००००	८४०००	३००००	
कैलाली	६.६८८	३६८७८१	२६०९३८	३७५१६७	६०००००			
कंचनपुर	६.९	२८८३३३	२०६६६७	१८२५००		६५०००		

अनुसूची ४: बगरखेतीको स्वामित्व

जिल्ला		बगर खेती गनृभएको छ (%)	बगरको स्वामित्व (%)	बगर कसरी प्राप्त भयो (%)	बगर खेतीको लागि शुल्क बुझाउनुहुन्छ (%)
सबै जिल्लाको औषत	१	९५.६	४७.३	४.७	१४.३
	२	१.५	४५.८	७५.०	८५.७
	३	३.०	६.९	२०.३	
मोरङ्ग	१	१००.०	४१.७	०.०	८३.३
	२	०.०	५८.३	१६.७	१६.७
	३	०.०	०.०	८३.३	
सुनसरी	१	१००.०	९०.५	०.०	१००.०
	२	०.०	०.०	०.०	०.०
	३	०.०	९.५	१००.०	
कपिलबस्तु	१	१००.०	८९.५	NA	NA
	२	०.०	०.०	NA	NA
	३	०.०	१०.५	NA	NA
दाङ्ग	१	६६.७	६४.३	०.०	०.०

जिल्ला		बगर खेती गर्नुभएको छ (%)	बगरको स्वामित्व (%)	बगर कसरी प्राप्त भयो (%)	बगर खेतीको लागि शुल्क बुझाउनुहुन्छ (%)
	२	११.१	३५.७	७५.०	१००.०
	३	२२.२	०.०	२५.०	
बाके	१	१००.०	७७.८	०.०	१००.०
	२	०.०	०.०	१००.०	०.०
	३	०.०	२२.२	०.०	
बर्दिया	१	१००.०	०.०	०.०	०.०
	२	०.०	१००.०	१००.०	१००.०
	३	०.०	०.०	०.०	
कैलाली	१	१००.०	०.०	१२.५	०.०
	२	०.०	१००.०	७५.०	१००.०
	३	०.०	०.०	१२.५	
कञ्चनपुर	१	१००.०	३३.३	१०.०	९.१
	२	०.०	४६.७	५०.०	९०.९
	३	०.०	२०.०	४०.०	

* NA = NOT AVAILABLE, जानकारी प्राप्त भएन

बगर खेती गनृभएको छ ; १= छ, २= छैन, ३= गर्ने सोचमा हुनुहुन्छ ।

बगरको स्वामित्व ; १= निजी, २= सार्बजनिक, ३= निजी र सार्बजनिक दुवै ।

बगर कसरी प्राप्त भयो ; १= सरकारी निकायसंग सम्झौता गरेर, २= स्व-इच्छाले, ३= गाउँ छिमेकसंग समझदारीमा ।

बगर खेतीको लागि शुल्क बुझाउनुहुन्छ ; १= छ, २= छैन ।

अनुसूची ५: बगरखेती गर्दै आएको समय

बगर खेती गर्दै आएको बर्ष	सबै जिल्लाको औषत (%)	मोरङ्ग (%)	सुनसरी (%)	कपिलबस्तु (%)	दाङ्ग (%)	बाके (%)	बर्दिया (%)	कैलाली (%)	कञ्चनपुर (%)
०-५	३५.८	७२.७	३८.९	५६.३	४१.७	७५	२४	४०	१३.३
५-१०	३३.३	९.१	६१.१	१८.८	५०.०	०	२८	६०	४०.०
>१०	३०.८	१८.२	०.०	२५.०	८.३	२५	४८	०	४६.७

अनुसूची ६: जिल्लाको सरदर क्षेत्रफल र सरदर उत्पादन

तरकारी बाली	उत्पादन र क्षेत्रफल	सबै जिल्लाको	मोरंग	सुनसरी	कपिलवस्तु	दांग	बांके	बर्दिया	कैलाली	कञ्चनपुर
		औषत मान								
परवर	अनुमानित क्षेत्रफल कठ्ठामा	२२.७	६.८	३२.३	६.५	NA	६४.३	३.८	NA	NA
	सरदर उत्पादन (कि.ग्रा./ कठ्ठा)	५८०.०	१२५.०	३८१.३	११३८.९	NA	७८०.०	४७५.०	NA	NA
काक्रा	अनुमानित क्षेत्रफल कठ्ठामा	४.१	५.९	५.०	३.५	१.३	०.७	१.१	११.२	४.०
	सरदर उत्पादन (कि.ग्रा./ कठ्ठा)	७८४.९	१२३६.१	NA	५२१.४	५० ०.०	७००.०	६७७.८	११५४.५	७०४.५
स्क्वास फर्सी	अनुमानित क्षेत्रफल कठ्ठामा	२.४	१.७	NA	३.०	NA	NA	१.०	१.९	४.३
	सरदर उत्पादन (कि.ग्रा./ कठ्ठा)	८१३.३	२५०.०	NA	१३६६.७	NA	NA	३५०.०	९००.०	१२००.०

तरकारी बाली	उत्पादन र क्षेत्रफल	सबै जिल्लाको	मोरंग	सुनसरी	कपिलवस्तु	दांग	बांके	बर्दिया	कैलाली	कञ्चनपुर
ठुलो फर्सी	अनुमानित क्षेत्रफल कठ्ठामा	२.०	१.८	१.५	६.८	१.०	०.९	१.२	२.१	०.९
	सरदर उत्पादन (कि.ग्रा./ कठ्ठा)	५८५.१	२८५.०	NA	५७१.४	१५०.०	६८०.०	४७०.०	१२७५.०	६६४.४
लौका	अनुमानित क्षेत्रफल कठ्ठामा	२.६	४.०	२.५	४.५	१.९	०.८	१.२	२.०	३.७
	सरदर उत्पादन (कि.ग्रा./ कठ्ठा)	७७०.७	३५१.३	२५०.०	१७८०.०	३२५.०	६७५.०	६१७.६	१४११.१	७५५.६
घिरौला	अनुमानित क्षेत्रफल कठ्ठामा	२.७	४.३	७.०	२.९	४.०	०.८	१.२	०.५	१.०
	सरदर उत्पादन (कि.ग्रा./ कठ्ठा)	७४८.२	३१४.३	NA	३७५.०	१००.०	२६००.०	५००.०	NA	६००.०
करेला	अनुमानित क्षेत्रफल कठ्ठामा	२.८	४.७	४.५	५.१	२.४	०.९	०.८	१.१	२.६
	सरदर उत्पादन (कि.ग्रा./ कठ्ठा)	५१३.६	२७०.०	२७५.०	८१२.५	३५५.०	६६२.५	NA	७००.०	५२०.०

तरकारी बाली	उत्पादन र क्षेत्रफल	सबै जिल्लाको	मोरंग	सुनसरी	कपिलवस्तु	दांग	बांके	बर्दिया	कैलाली	कञ्चनपुर
तरबुजा	अनुमानित क्षेत्रफल कठ्ठामा	५.४	९.९	७.९	६.२	२.८	३.१	२.८	५.६	५.०
	सरदर उत्पादन (कि.ग्रा./ कठ्ठा)	९७८.७	४९०.०	१०००.०	६८८.९	२७५.०	१५००.०	८०७.९	१२५०.०	१८१८.२
अन्य तरकारी	क्षेत्रफल कठ्ठा	११.०	४०.३	४.०	३.२	९.९	२.०	१.८	१.४	२५.४
	सरदर उत्पादन (कि.ग्रा./ कठ्ठा)	४०९.१	४०१.८	१२५.०	११०३.८	२६१.८	५६८.१	३९१.७	३०३.३	११७.५

* NA = NOT AVAILABLE, जानकारी प्राप्त भएन

अन्य तरकारी = सिमी, बोडी, साग, गोलभेडा, खुर्सानी, भेडे खुर्सानी, भन्टा, आलु, प्याज र लसुन ।

अनुसूची ७ : बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा) र सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)

तरकारी बाली	बार्षिक खर्च/विक्री दर	सबै जिल्लाको	मोरंग	सुनसारी	कपिलवस्तु	दांग	बांके	बर्दिया	कैलाली	कञ्चनपुर
		औषत मान								
परवर	बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा)	८१७४.७	१0000	११९७0.६	६१४२.९	NA	७७६0	५000	NA	
	सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)	५७	NA	४३.७	७८.३	NA	३८.0	१00.	NA	२५
काक्रो	बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा)	५२३८.६	३८३३.३	२000	४३८८.९	१0000	७५00	५३३६.४	५५00	३३५0
	सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)	३३.२	५५.७	NA	३0.९	३0.0	२३.८	३५.६	२७.३	२९.२
स्क्वास फर्सी	बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा)	३000	१000	NA	३000	NA	४000	NA	२000	५000
	सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)	२८	४५	NA	१७.५	NA	२0	NA	३0.८	२६.७
ठुलो फर्सी	बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा)	२८४३.३	५00	NA	२५१६.७	२६00	३६६६.७	३३७0	४000	३२५0
	सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)	२४.७	NA	NA	१६.३	११.७	२४.२	२५	३५.८	३५
लौका	बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा)	३९७३.१	५५00	२३३३.३	३७५0	४६४0	४३३३.३	३९३१.३	२६६६.७	४६३0
	सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)	२९.५	४८.६	४0.0	२२.८	२१	२0.७	३१.७	२९.१	२२.३
घिरौला	बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा)	३९२७.८	५५00	१000.0	३८८८.९	NA	३२५0	NA	NA	६000
	सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)	३६.४	४६	NA	३७.२	२५	३0	NA	३0	५0
करेला	बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा)	५४९0.३	३९00	७४१६.७	५७७७.८	८000	५३३३.३	६४२५.0	१७७0	५३00

तरकारी बाली	बार्षिक खर्च/विक्री दर	सबै जिल्लाको	मोरंग	सुनसारी	कपिलवस्तु	दांग	बांके	बर्दिया	कैलाली	कञ्चनपुर
	सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)	५३.९	६१.७	४५.०	४१.५	५४.५	३७.९	५०.०	८२.२	५८.६
तरबुजा	बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा)	६५६१.९	६७५०	५१६६.७	७०००.०	५०००	२५००	६०५८.८	१४७५०	५२७०
	सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)	३५.३	४०.४	५०.०	२२.३	४४	२३.८	३७.७	३५.५	२८.६
अन्य	बार्षिक खर्च (रु प्रति कठ्ठा)	४०५५.५	३०१४.८	NA	६६२२.२	६०४६.७	२७४१.७	४७१३.३	१५००	३७५०
	सरदर विक्री दर (रु प्रति के. जी.)	४३.८	४०.५	NA	४०.३	३४.५	३५.७	४२.७	५५.८	५६.९

* NA = NOT AVAILABLE, जानकारी प्राप्त भएन

अन्य तरकारी = सिमी, बोडी, साग, गोलभेडा, खुर्सानी, भेडे खुर्सानी, भन्टा, आलु, प्याज र लसुन ।

अनुसूची ८ : बगरखेती छनौटका आधारहरु १

स्थान	RANK	हावा पानी	बजारको माग / मुल्य	कम खर्च	लामो समय राख्न सकिने	खेती गर्न सजिलो
सबै जिलाहरु	पहिलो	४४.२	२९.२	२२.२	११.०	९.३
	दोस्रो	३३.६	३२.७	२१.२	१६.४	१७.५
	तेस्रो	१२.४	१७.७	१६.२	१७.८	१९.६
	चौथो	५.३	१५.९	२१.२	९.६	१६.५
	पाचौ	२.७	२.७	६.१	१६.४	१८.६
	छैठौ	१.८	०.९	२.०	८.२	११.३
	सातौ			८.१	४.१	२.१
	आठौ		०.९	३.०	९.६	४.१
	नवौ				६.८	१.०
	दशौ					
मोरंग	पहिलो	१६.७	८.३	८.३		१६.७
	दोस्रो	८३.३	१६.७	३३.३	१६.७	८.३
	तेस्रो		४१.७	१६.७	१६.७	३३.३
	चौथो		३३.३	८.३	३३.३	
	पाचौ					८.३
	छैठौ					३३.३
	सातौ			३३.३		
	आठौ				३३.३	
	नवौ					
	दशौ					
सुनसरी	पहिलो	५५.६	२६.३	१५.८	३५.३	७.१
	दोस्रो	२७.८	३१.६	२१.१	२९.४	१४.३
	तेस्रो	११.१	४२.१	१०.५	५.९	

स्थान	RANK	हावा पानी	बजारको माग / मुल्य	कम खर्च	लामो समय राख्न सकिने	खेती गर्न सजिलो
	चौथो			४७.४	५.९	३५.७
	पाचौ	५.६			११.८	२८.६
	छैठौ				५.९	१४.३
	सातौ			५.३	५.९	
	आठौ					
	नवौ					
	दशौ					
कपिलवस्तु	पहिलो	८२.४	२२.२			
	दोस्रो	५.९	४४.४	४०.०		१७.६
	तेस्रो	११.८	१६.७	२६.७	४०.०	१७.६
	चौथो		१६.७	३३.३	१३.३	२९.४
	पाचौ				२०.०	२३.५
	छैठौ					११.८
	सातौ					
	आठौ				१३.३	
	नवौ				१३.३	
	दशौ					
दांग	पहिलो	७०.०	२८.६			
	दोस्रो	२०.०	५७.१			
	तेस्रो			३३.३	१००.०	६०.०
	चौथो			६६.७		
	पाचौ	१०.०				२०.०
	छैठौ		१४.३			
	सातौ					

स्थान	RANK	हावा पानी	बजारको माग / मुल्य	कम खर्च	लामो समय राख्न सकिने	खेती गर्न सजिलो
	आठौ					
	नवौ					
	दशौ					
बांके	पहिलो	७५.०				१६.७
	दोस्रो	२५.०	६२.५	१४.३		
	तेस्रो		०.०	४२.९	२०.०	
	चौथो		३७.५			१६.७
	पाचौ				२०.०	५०.०
	छैठौ				६०.०	
	सातौ					१६.७
	आठौ			४२.९		
	नवौ					
	दशौ					
बर्दिया	पहिलो	२८	१७.४	५५.०		१३.०
	दोस्रो	३६.०	३४.८	१०.०	३३.३	३४.८
	तेस्रो	३२.०	४.३	१०.०	१६.७	१७.४
	चौथो	४.०	३४.८	१०.०		१७.४
	पाचौ		८.७	१५.०	३३.३	१३.०
	छैठौ				१६.७	
	सातौ					४.३
	आठौ					
	नवौ					
	दशौ					
कैलाली	पहिलो	२०.०	१००.०	३०.०		

स्थान	RANK	हावा पानी	बजारको माग / मुल्य	कम खर्च	लामो समय राख्न सकिने	खेती गर्न सजिलो
	दोस्रो	७०.०		२०.०	४०.०	२८.६
	तेस्रो	१०.०		२०.०		१४.३
	चौथो					१४.३
	पाचौ			१०.०	४०.०	
	छैठौ			१०.०		२८.६
	सातौ			१०.०	२०.०	
	आठौ					१४.३
	नवौ					
	दशौ					
कञ्चनपुर	पहिलो	१५.४	३०.८	३०.८	१६.७	१५.४
	दोस्रो	१५.४	३०.८	१५.४	८.३	
	तेस्रो	७.७	२३.१		८.३	३०.८
	चौथो	३८.५		१५.४		
	पाचौ	७.७	७.७	१५.४	१६.७	१५.४
	छैठौ	१५.४		७.७	८.३	७.७
	सातौ			१५.४	८.३	
	आठौ		७.७		८.३	२३.१
	नवौ				२५.०	७.७
	दशौ					

अनुसूची ९: बगरखेती छनौटका आधारहरु

स्थान	RANK	परम्परात्मक ज्ञान शीप	कृषि प्राविधिकको सुझाब	अगुवा कृषकहरुको सुझाब	पत्र पत्रिकामा उल्लेखित कृषकका अन्तरवार्ता
सबै जिलाहरु	पहिलो	१९.५	८.७	१०.१	८.९
	दोस्रो	१०.३	१५.९	१०.१	७.१
	तेस्रो	८.०	८.७	२६.१	७.१
	चौथो	२६.४	१३.०	४.३	३.६
	पाचौ	११.५	१८.८	४.३	१.८
	छैठौ	१३.८	११.६	७.२	७.१
	सातौ	५.७	२०.३	११.६	८.९
	आठौ	४.६	१.४	२०.३	१२.५
	नवौ		१.४	५.८	४१.१
	दशौ				१.८
मोरंग	पहिलो	५४.५	१८.२	३६.४	१८.२
	दोस्रो	३६.४	३६.४	१८.२	९.१
	तेस्रो	९.१		४५.५	२७.३
	चौथो		९.१		९.१
	पाचौ		३६.४		
	छैठौ				
	सातौ				
	आठौ				
	नवौ				३६.४
	दशौ				
सुनसरी	पहिलो	१४.३	७.७	७.७	३०.०
	दोस्रो	७.१	१५.४		
	तेस्रो	७.१	७.७	२३.१	
	चौथो	७.१	१५.४	७.७	१०.०
	पाचौ	२८.६			

स्थान	RANK	परम्परात्मक ज्ञान शीप	कृषि प्राविधिकको सुझाब	अगुवा कृषकहरुको सुझाब	पत्र पत्रिकामा उल्लेखित कृषकका अन्तरवार्ता
	छैठौ	२१.४	१५.४		२०.०
	सातौ		३८.५	२३.१	
	आठौ	१४.३		२३.१	३०.०
	नवौ			१५.४	१०.०
	दशौ				
कपिलवस्तु	पहिलो				
	दोस्रो				
	तेस्रो	७.७	८.३		
	चौथो	१५.४	८.३		
	पाचौ	१५.४	२५.०	७.७	
	छैठौ	३८.५	१६.७	२३.१	
	सातौ	२३.१	३३.३	२३.१	
	आठौ		८.३	४६.२	१६.७
	नवौ				७५.०
	दशौ				८.३
दांग	पहिलो	१६.७	५०.०		
	दोस्रो	१६.७		थक	थक
	तेस्रो		५०.०		
	चौथो	६६.७			
	पाचौ				
	छैठौ				
	सातौ				
	आठौ				
	नवौ				
	दशौ				
बांके	पहिलो			१४.३	

स्थान	RANK	परम्परात्मक ज्ञान शीप	कृषि प्राविधिकको सुझाब	अगुवा कृषकहरुको सुझाब	पत्र पत्रिकामा उल्लेखित कृषकका अन्तरवार्ता
	दोस्रो				
	तेस्रो			४२.९	
	चौथो		५७.१	१४.३	
	पाचौ	२५	२८.६		
	छैठौ	२५	१४.३	१४.३	
	सातौ	२५			६०
	आठौ	२५		१४.३	
	नवौ				४०
	दशौ				
बर्दिया	पहिलो	८.३			
	दोस्रो				
	तेस्रो	२५	२०	३३.३	
	चौथो	५०			
	पाचौ	८.३			
	छैठौ	८.३	४०		
	सातौ		४०		
	आठौ			६६.७	
	नवौ				१००
	दशौ				
कैलाली	पहिलो	२८.६		१०	
	दोस्रो	२१.४	२८.६	४०	५०
	तेस्रो	७.१		४०	
	चौथो	३५.७			
	पाचौ		५७.१		
	छैठौ	७.१			
	सातौ		१४.३		

स्थान	RANK	परम्परात्मक ज्ञान शीप	कृषि प्राविधिकको सुझाब	अगुवा कृषकहरुको सुझाब	पत्र पत्रिकामा उल्लेखित कृषकका अन्तरवार्ता
	आठौ			१०	
	नवौ				५०
	दशौ				
कञ्चनपुर	पहिलो	२३.१	१६.७		
	दोस्रो		२५	८.३	८.३
	तेस्रो		१६.७	१६.७	८.३
	चौथो	३८.५	८.३	८.३	
	पाचौ	१५.४		१६.७	८.३
	छैठौ	७.७	८.३	८.३	१६.७
	सातौ	७.७	१६.७	१६.७	१६.७
	आठौ	७.७		८.३	१६.७
	नवौ		८.३	१६.७	२५

अनुसूची :१० उत्पादन प्रबिधि हासिल गर्ने माध्यम

उत्पादन प्रविधि कसरी हासिल गर्नु भयो	सबै जिल्लाहरु (%)	मोरंग (%)	सुनसरी (%)	कपिलवस्तु (%)	दांग (%)	बांके (%)	बर्दिया (%)	कैलाली (%)	कञ्चनपुर (%)
कृषि प्राबिधिक मार्फत	४०.०	९.१	२०.०	६०.०	२५.०	८८.९	४७.८	३३.३	४०.०
आफ्नै अनुभव	४४.८	८१.८	२५.०	२०.०	५०.०	४४.४	५६.५	४०.०	६०.०
अगुवा कृषक	२१.६	०.०	३५.०	२५.०	०.०	४४.४	८.७	५३.३	६.७
पारिवारिक अनुभव	१६.०	०.०	१५.०	६०.०	१६.७	२२.२	०.०	०.०	६.७
तालिम	१७.६	०.०	३५.०	३५.०	४१.७	२२.२	०.०	०.०	६.७
छरछिमेक	१२.८	९.१	४५.०	१५.०	०.०	०.०	०.०	६.७	१३.३
पत्रपत्रिका/रेडियो/टेलिभिजन	२.४			५.०	०.०	०.०	६५.२	०.०	१३.३

अनुसूची ११: बगरखेतीको बजार

कृषि उपज कहा बिक्री गर्नुहुन्छ	सबै जिल्लाहरु (%)	मोरंग (%)	सुनसरी (%)	कपिलवस्तु (%)	दांग (%)	बांके (%)	बर्दिया (%)	कैलाली (%)	कञ्चनपुर (%)
व्यापारीहरु आफै आएर लिएर जान्छन	४३.३	६०.०	२७.८	६०.०	२७.३	४२.९	६६.७	६.७	४०.०
संकलनकर्ताले संकलन गरेर लिएर जान्छन	८.३			१५.०			८.३	१३.३	२०.०
समुह वा सहकारीले संकलन गरि बजारमा लिएर जान्छन	६.७	१०.०	१६.७	१०.०		१४.३			६.७
नजिकैको हाट बजारमा लैजाने	७०.८	३०.०	८८.९	९०.०	५४.५	१४.३	८७.५	१००.०	३३.३
खुद्रा व्यापारीलाई बिक्रि गर्ने	४०.८		२२.२	३५.०	४५.५	१४.३	७५.०	२६.७	६६.७
घरमै खपत हुने	०.८						४.२		
अन्य	०.८					१४.३			

अनुसूची १२ : बगरखेतीमा प्रयोग हुदै आएका प्रविधिहरु

स्थान		बेर्ना उत्पादन नर्सीरि	बेर्ना उमार्न प्लास्टिकको गुमोज	हट बेड	खाल्टोको प्रयोग	नाली	मल्चिङ्ग	हट क्याप	छाप्रो
सबै जिल्लाहरु	छ	२३.१	२०.०	२१.५	७१.७	३०.६	६५.०	१३.३	३७.२
	छैन	७६.९	८०.०	७८.५	२८.३	६९.४	३५.०	८६.७	६२.८
मोरंग	छ	९.१	२०.०	३६.४	६३.६	२७.३	१००.०	२७.३	६३.६
	छैन	९०.९	८०.०	६३.६	३६.४	७२.७	०.०	७२.७	३६.४
सुनसरी	छ	५.६	५.६	११.१	५५.६	११.१	२७.८	१६.७	३३.३
	छैन	९४.४	९४.४	८८.९	४४.४	८८.९	७२.२	८३.३	६६.७
कपिलवस्तु	छ	६३.२	४७.४	१०.५	७३.७	४२.१	४७.४	५.३	१५.८
	छैन	३६.८	५२.६	८९.५	२६.३	५७.९	५२.६	९४.७	८४.२
दांग	छ	४०.०	३०.०	३०.०	८०.०	१०.०	४०.०	०.०	१०.०
	छैन	६०.०	७०.०	७०.०	२०.०	९०.०	६०.०	१००.०	९०.०
बांके	छ	११.१	२२.२	११.१	७७.८	११.१	६२.५	०.०	३३.३
	छैन	८८.९	७७.८	८८.९	२२.२	८८.९	३७.५	१००.०	६६.७
बर्दिया	छ	१६.०	४.०	४४.०	८४.०	१६.०	८०.०	८.३	४०.०
	छैन	८४.०	९६.०	५६.०	१६.०	८४.०	२०.०	९१.७	६०.०

स्थान		बेर्ना उत्पादन नर्सीरि	बेर्ना उमार्न प्लास्टिकको गुमोज	हट बेड	खाल्टोको प्रयोग	नाली	मल्चिङ्ग	हट क्याप	छाप्रो
कैलाली	छ	७.१	१४.३	०.०	६४.३	४२.९	८५.७	२१.४	३५.७
	छैन	९२.९	८५.७	१००.०	३५.७	५७.१	१४.३	७८.६	६४.३
कञ्चनपुर	छ	२६.७	२६.७	२०.०	६६.७	८०.०	८०.०	२६.७	६६.७
	छैन	७३.३	७३.३	८०.०	२६.७	२०.०	२०.०	७३.३	३३.३

अनुसूची १३: बगरखेतीमा प्रयोग हुने मलखादहरु

मलखाद/स्थान	सबै जिल्लाहरु (%)	मोरंग (%)	सुनसरी (%)	कपिलवस्तु (%)	दांग (%)	बांके (%)	बर्दिया (%)	कैलाली (%)	कञ्चनपुर (%)
रासायनिक मलखाद	५.८	०.०	१६.७	५.३	१०.०	०.०	८.०	०.०	०.०
प्रांगारिक/ कम्पोस्ट	०.८	०.०	०.०	५.३	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
दुवै	९३.४	१००.०	८३.३	८९.५	९०.०	१००.०	९२.०	१००.०	१००.०

अनुसूची १४: बगरखेतीमा प्रयोग हुने सिंचाइका प्रविधिहरु

सिचाई/स्थान	सबै जिल्लाहरु (%)	मोरंग (%)	सुनसरी (%)	कपिलवस्तु (%)	दांग (%)	बांके (%)	बर्दिया (%)	कैलाली (%)	कञ्चनपुर (%)
थोपा सिंचाइ	८.०	१८.२	२५.०	०.०	०.०	०.०	०.०	२१.४	७.७
सतह सिंचाइ	५३.०	७२.७	६२.५	८४.२	२०.०	६२.५	१२.०	७१.४	३०.८
स्प्रिंकल सिंचाइ	४.०	०.०	०.०	०.०	१०.०	०.०	०.०	७.१	१५.४
अन्य (बाल्टी, हजारी र मोटर)	३५.०	९.१		१५.८	७०.०		८८.०	०.०	१५.४

अनुसूची १५: बगरखेतीमा प्रयोग हुने बिषादीका प्रकारहरु

विषादि/स्थान	सबै जिल्लाहरु (%)	मोरंग (%)	सुनसरी (%)	कपिलवस्तु (%)	दांग (%)	बांके (%)	बर्दिया (%)	कैलाली (%)	कञ्चनपुर (%)
रासायनिक बिषादी	५२.७	१८.२	७५.०	३६.८	६०.०	८५.७	६९.६	४२.९	२८.६
जैविक बिषादी	११.६	०.०	६.३	५.३	१०.०	०.०	१७.४	२८.६	१४.३
दुवै	३५.७	८१.८	१८.८	५२.६	३०.०	१४.३	१३.०	२८.६	५०.०

अनुसूची १६ : बगरखेतीमा हुने कृषि कर्महरु

स्थान		काँटछाट	खनजोत तथा गोडमेल	कृषि कर्ममा मेसिनको प्रयोग
सबै	छ	४४.१	८६.२	४२.२
	छैन	५५.९	१३.८	५७.८
मोरंग	छ	९०.९	९०.९	९०.९
	छैन	९.१	९.१	९.१
सुनसरी	छ	३१.३	८७.५	४३.८
	छैन	६८.८	१२.५	५६.३
कपिलवस्तु	छ	२६.३	७३.७	४७.४
	छैन	७३.७	२६.३	५२.६
दांग	छ	५०.०	९०.०	६०.०
	छैन	५०.०	१०.०	४०.०
बांके	छ	५५.६	१००.०	३३.३
	छैन	४४.४	०.०	६६.७
बर्दिया	छ	२०.०	७६.०	१२.०
	छैन	८०.०	२४.०	८८.०
कैलाली	छ	०.६	१.०	०.५
	छैन	०.४	०.०	०.५
कञ्चनपुर	छ	६४.३	७८.६	२८.६
	छैन	३५.७	७.१	५७.१

अनुसूची १७ : उत्पादन सामाग्रीहरुको ब्यबस्थापन

जिल्ला	विवरण	बीउ (%)	बेर्ना (%)	रासायनिक मल (%)	प्राङ्गारिक मलखाद (%)	रासायनिक विषादी (%)	जैविक विषादी (%)	सिचाई (%)
सबै	आफै जोहो गर्ने	१६.४	९०.१	५.०	७६.१	५.६	७१.४	९८.२
	एग्रोभेटबाट	७६.२	७.४	५६.२	२१.१	९२.५	२८.६	०.९
	कृषि कार्यालयबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.९
	गैह्र सरकारी संस्थाहरुबाट	०.८	०.०	०.८	०.०	०.०	०.०	०.०
	समुह वा सहकारीबाट	०.०	१.२	३८.०	२.८	०.९	०.०	०.०
	अन्य (भारतबाट)	६.६	१.२	०.०	०.०	०.९	०.०	०.०
मोरंग	आफै जोहो गर्ने	८१.८	८३.३	०.०	७२.७	०.०	७२.७	१००.०
	एग्रोभेटबाट	१८.२	१६.७	१००.०	२७.३	१००.०	२७.३	०.०
	कृषि कार्यालयबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	गैह्र सरकारी संस्थाहरुबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	समुह वा सहकारीबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	अन्य (भारतबाट)	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०

जिल्ला	विवरण	बीउ (%)	बेर्ना (%)	रासायनिक मल (%)	प्राङ्गारिक मलखाद (%)	रासायनिक विषादी (%)	जैविक विषादी (%)	सिचाई (%)
सुनसरी	आफै जोहो गर्ने	५.३	८५.७	०.०	५८.३	०.०	२५.०	१००.०
	एग्रोभेटबाट	९४.७	७.१	९४.४	४१.७	९४.४	७५.०	०.०
	कृषि कार्यालयबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	गैह्र सरकारी संस्थाहरुबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	समुह वा सहकारीबाट	०.०	७.१	५.६	०.०	५.६	०.०	०.०
	अन्य (भारतबाट)	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
कपिलवस्तु	आफै जोहो गर्ने	२१.१	९३.३	१६.७	७६.५	११.८	४०.०	९४.७
	एग्रोभेटबाट	७८.९	६.७	५०.०	२३.५	८८.२	६०.०	५.३
	कृषि कार्यालयबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	गैह्र सरकारी संस्थाहरुबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	समुह वा सहकारीबाट	०.०	०.०	३३.३	०.०	०.०	०.०	०.०
	अन्य (भारतबाट)	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
दांग	आफै जोहो गर्ने	३६.४	१००.०	१८.२	८१.८	३०.०	६६.७	१००.०

जिल्ला	विवरण	बीउ (%)	बेर्ना (%)	रासायनिक मल (%)	प्राङ्गारिक मलखाद (%)	रासायनिक विषादी (%)	जैविक विषादी (%)	सिचाई (%)
	एग्रोभेटबाट	५४.५	०.०	३६.४	०.०	७०.०	३३.३	०.०
	कृषि कार्यालयबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	गैह्र सरकारी संस्थाहरुबाट	९.१	०.०	९.१	०.०	०.०	०.०	०.०
	समुह वा सहकारीबाट	०.०	०.०	३६.४	१८.२	०.०	०.०	०.०
	अन्य (भारतबाट)	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
बांके	आफै जोहो गर्ने	११.१	७५.०	०.०	८८.९	०.०	५०.०	८३.३
	एग्रोभेटबाट	८८.९	१२.५	३७.५	०.०	८७.५	५०.०	०.०
	कृषि कार्यालयबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	१६.७
	गैह्र सरकारी संस्थाहरुबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	समुह वा सहकारीबाट	०.०	०.०	६२.५	११.१	०.०	०.०	०.०
	अन्य (भारतबाट)	०.०	१२.५	०.०	०.०	१२.५	०.०	०.०
बर्दिया	आफै जोहो गर्ने	४.०	९०.०	४.०	९६.०	४.३	१००.०	१००.०
	एग्रोभेटबाट	९६.०	१०.०	९६.०	४.०	९५.७	०.०	०.०

जिल्ला	विवरण	बीउ (%)	बेर्ना (%)	रासायनिक मल (%)	प्राङ्गारिक मलखाद (%)	रासायनिक विषादी (%)	जैविक विषादी (%)	सिचाई (%)
	कृषि कार्यालयबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	गैह्र सरकारी संस्थाहरुबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	समुह वा सहकारीबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	अन्य (भारतबाट)	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
कैलाली	आफै जोहो गर्ने	०.०	१००.०	०.०	५८.३	०.०	१००.०	१००.०
	एग्रोभेटबाट	७१.४	०.०	०.०	४१.७	१००.०	०.०	०.०
	कृषि कार्यालयबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	गैह्र सरकारी संस्थाहरुबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	समुह वा सहकारीबाट	०.०	०.०	१००.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	अन्य (भारतबाट)	२८.६	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
कञ्चनपुर	आफै जोहो गर्ने	०.०	१००.०	०.०	५८.३	०.०	१००.०	१००.०
	एग्रोभेटबाट	७१.४	०.०	०.०	४१.७	१००.०	०.०	०.०
	कृषि कार्यालयबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०

जिल्ला	विवरण	बीउ (%)	बेर्ना (%)	रासायनिक मल (%)	प्राङ्गारिक मलखाद (%)	रासायनिक विषादी (%)	जैविक विषादी (%)	सिचाई (%)
	गैह्र सरकारी संस्थाहरुबाट	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	समुह वा सहकारीबाट	०.०	०.०	१००.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	अन्य (भारतबाट)	२८.६	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०

अनुसूची १८ः बगरखेती गर्नुभन्दा पूर्वको जानकारी

स्थानहरु		हावापानी (%)	बजारको माग मुल्य (%)	बीउ र बेर्नाको उपलब्धता (%)	खाद्यतत्व उपलब्धता (%)	प्रविधि र उपलब्धता (%)	रोगकीरा र व्यवस्थापन(%)
सबै जिल्लाहरू	छ	७७.७	७४.२	६५.९	५९.३	४८.८	५१.७
	छैन	२२.३	२५.८	३४.१	४०.७	५१.२	४८.३
मोरंग	छ	१००.०	९०.९	५०.०	५४.५	३६.४	९०.९
	छैन	०.०	९.१	५०.०	४५.५	६३.६	९.१
सुनसरी	छ	६३.२	६३.२	२५.०	४४.४	३६.८	५५.६
	छैन	३६.८	३६.८	७५.०	५५.६	६३.२	४४.४

स्थानहरु		हावापानी (%)	बजारको माग मुल्य (%)	बीउ र बेर्नाको उपलब्धता (%)	खाद्यतत्व उपलब्धता (%)	प्रविधि र उपलब्धता (%)	रोगकीरा र व्यवस्थापन(%)
कपिलवस्ति	छ	१००.०	८९.५	८९.५	६८.४	६३.२	७२.२
	छैन	०.०	१०.५	१०.५	३१.६	३६.८	२७.८
दांग	छ	१००.०	७२.७	१००.०	९०.९	६३.६	६३.६
	छैन	०.०	२७.३	०.०	९.१	३६.४	३६.४
बांके	छ	८८.९	२२.२	८७.५	७७.८	३३.३	३३.३
	छैन	११.१	७७.८	१२.५	२२.२	६६.७	६६.७
बर्दिया	छ	७२.०	८४.०	८०.०	५६.०	५८.३	१६.७
	छैन	२८.०	१६.०	२०.०	४४.०	४१.७	८३.३
कैलाली	छ	२०.०	४६.७	२६.७	२०.०	१३.३	१३.३
	छैन	८०.०	५३.३	७३.३	८०.०	८६.७	८६.७
कञ्चनपुर	छ	१००.०	१००.०	८०.०	८०.०	७३.३	९२.९
	छैन	०.०	०.०	२०.०	२०.०	२६.७	७.१

अनुसूची १९: बगरखेतीमा भोगिने समस्याहरुको प्राथमिकता

स्थान		बजारको अभाव	बिऊ बेर्नाको अभाव	सिन्चाइको अभाव	रोग कीरा	प्राविधिक ज्ञानको कमि	यातायात ढुवानी असहजता	मुल्यमा अस्थिरता	भण्डारण	श्रम अभाव	बढि उत्पादन लागत
सबै	धैरै	६८.३	४६.२	७५.६	५०.९	३८.७	४३.७	४२.६	२९.५	२१.१	१९.२
	मध्यम	२०.२	३८.७	१६.०	४४.४	३९.८	३९.८	४३.६	३४.६	३२.९	४१.१
	न्यून	११.५	१५.१	८.४	४.६	२१.५	१६.५	१३.८	३५.९	४६.१	३९.७
मोरंग	धैरै	१८.२	४५.५	९.१	३६.४	४५.५	१८.२	९.१	१८.२	३६.४	२७.३
	मध्यम	२७.३	३६.४	८१.८	५४.५	३६.४	२७.३	८१.८	२७.३	३६.४	६३.६
	न्यून	५४.५	१८.२	९.१	९.१	१८.२	५४.५	९.१	५४.५	२७.३	९.१
सुनसरी	धैरै	५६.३	५०.०	८४.२	४७.१	४०.०	३१.३	५३.८	४६.२	३७.५	२३.१
	मध्यम	३१.३	२८.६	५.३	४७.१	३३.३	६२.५	२३.१	३८.५	३१.३	२३.१
	न्यून	१२.५	२१.४	१०.५	५.९	२६.७	६.३	२३.१	१५.४	३१.३	५३.८
कपिलवस्तु	धैरै	७०.६	४६.७	६८.४	४४.४	२२.२	६३.२	५८.८	३३.३	६.३	२६.७
	मध्यम	१७.६	४६.७	१०.५	५०.०	५०.०	२१.१	२३.५	२६.७	३१.३	४०.०

स्थान		बजारको अभाव	बिऊ बेर्नाको अभाव	सिन्चाइको अभाव	रोग कीरा	प्राविधिक ज्ञानको कमि	यातायात ढुवानी असहजता	मुल्यमा अस्थिरता	भण्डारण	श्रम अभाव	बढि उत्पादन लागत
	न्यून	११.८	६.७	२१.१	५.६	२७.८	१५.८	१७.६	४०.०	६२.५	३३.३
दांग	धेरै	१००.०	७१.४	७७.८	७१.४	०.०	२५.०	१००.०	०.०	०.०	०.०
	मध्यम	०.०	१४.३	११.१	२८.६	६६.७	५०.०	०.०	१००.०	०.०	५०.०
	न्यून	०.०	१४.३	११.१	०.०	३३.३	२५.०	०.०	०.०	१००.०	५०.०
बांके	धेरै	१००.०	५५.६	६६.७	२८.६	४२.९	६२.५	२५.०	१४.३	०.०	०.०
	मध्यम	०.०	३३.३	२२.२	५७.१	२८.६	०.०	६२.५	४२.९	८०.०	६०.०
	न्यून	०.०	११.१	११.१	१४.३	२८.६	३७.५	१२.५	४२.९	२०.०	४०.०
बर्दिया	धेरै	९०.९	५०.०	९२.०	७२.०	७०.०	२२.७	१६.७	१०.०	०.०	०.०
	मध्यम	०.०	२७.८	८.०	२८.०	१५.०	६८.२	६६.७	१०.०	०.०	०.०
	न्यून	९.१	२२.२	०.०	०.०	१५.०	९.१	१६.७	८०.०	१००.०	१००.०
कैलाली	धेरै	४१.७	०.०	८६.७	२७.३	१२.५	९०.९	७२.७	५०.०	१२.५	०.०
	मध्यम	५८.३	८७.५	१३.३	६३.६	८७.५	९.१	२७.३	४०.०	६२.५	६२.५

स्थान		बजारको अभाव	बिऊ बेर्नाको अभाव	सिन्चाइको अभाव	रोग कीरा	प्राविधिक ज्ञानको कमि	यातायात ढुवानी असहजता	मुल्यमा अस्थिरता	भण्डारण	श्रम अभाव	बढि उत्पादन लागत
	न्यून	०.०	१२.५	०.०	९.१	०.०	०.०	०.०	१०.०	२५.०	३७.५
कञ्चनपुर	धेरै	७५.०	४५.५	९१.७	५८.३	२७.३	४१.७	४६.२	२७.३	४०.०	३६.४
	मध्यम	२५.०	४५.५	०.०	४१.७	४५.५	५०.०	३८.५	५४.५	२०.०	४५.५
	न्यून	०.०	९.१	८.३	०.०	२७.३	८.३	१५.४	१८.२	४०.०	१८.२

अनुसूची २० : बगरखेतीमा आवश्यक पर्ने सहयोगको मात्रा

स्थान		अनुदान (%)	वित्तिया सहयोग \ ऋण (%)	गुणस्तरिय वीउ बेर्ना (%)	मलको व्यवस्था (%)	सिचाइ सुविधा (%)
सबै	धेरै	६६.७	३४.२	५७.७	५३.३	७९.०
	मध्यम	२१.२	३२.९	३१.७	३९.१	१६.८
	न्यून	१२.१	३२.९	१०.६	७.६	४.२
मोरंग	धेरै	४०.०	०.०	४५.५	२७.३	७२.७
	मध्यम	१०.०	६०.०	३६.४	७२.७	२७.३

स्थान		अनुदान (%)	वित्तिया सहयोग \ ऋण (%)	गुणस्तरिय वीउ बेर्ना (%)	मलको व्यवस्था (%)	सिचाइ सुविधा (%)
	न्यून	५०.०	४०.०	१८.२	०.०	०.०
सुनसरी	धेरै	८८.९	३८.५	५५.६	६२.५	५२.६
	मध्यम	५.६	३०.८	२२.२	३१.३	३१.६
	न्यून	५.६	३०.८	२२.२	६.३	१५.८
कपिलवस्तु	धेरै	५०.०	२७.३	७६.५	६०.०	९४.७
	मध्यम	३७.५	३६.४	१७.६	३३.३	०.०
	न्यून	१२.५	३६.४	५.९	६.७	५.३
दांग	धेरै	७५.०	०.०	६६.७	४२.९	९०.०
	मध्यम	१२.५	०.०	११.१	४२.९	१०.०
	न्यून	१२.५	१००.०	२२.२	१४.३	०.०
बांके	धेरै	५०.०	२५.०	७१.४	२५.०	६२.५
	मध्यम	२५.०	२५.०	२८.६	२५.०	३७.५
	न्यून	२५.०	५०.०	०.०	५०.०	०.०
बर्दिया	धेरै	९२.३	९०.०	५३.३	६९.२	८८.०
	मध्यम	७.७	१०.०	४०.०	२३.१	१२.०

स्थान		अनुदान (%)	वित्तिया सहयोग \ ऋण (%)	गुणस्तरिय वीउ बेर्ना (%)	मलको व्यवस्था (%)	सिचाइ सुविधा (%)
	न्यून	०.०	०.०	६.७	७.७	०.०
कैलाली	धेरै	६४.३	२५.०	५०.०	७६.९	१००.०
	मध्यम	२८.६	३३.३	५०.०	२३.१	०.०
	न्यून	७.१	४१.७	०.०	०.०	०.०
कञ्चनपुर	धेरै	६१.५	३५.७	४६.२	३०.८	५८.३
	मध्यम	३८.५	३५.७	४६.२	६१.५	३३.३
	न्यून	०.०	२८.६	७.७	७.७	८.३

अनुसूची २१: बगरखेतीमा आवश्यक पर्ने सहयोगको मात्रा

स्थान		रोग कीरा नियान्त्रण (%)	मुल्यको सुनिश्चितता (%)	बजारिकरणमा सहयोग (%)	प्राविधिक ज्ञान\ तालिम (%)	प्राविधिक सेवा (%)
सबै	धेरै	४४.४	४८.९	५३.१	३७.१	२३.२
	मध्यम	४०.४	४०.४	२७.६	३२.६	४२.०
	न्यून	१५.२	१०.६	१९.४	३०.३	३४.८
मोरंग	धेरै	३०.०	४०.०	२०.०	०.०	०.०

स्थान		रोग कीरा नियान्त्रण (%)	मुल्यको सुनिश्चितता (%)	बजारिकरणमा सहयोग (%)	प्राविधिक ज्ञान\ तालिम (%)	प्राविधिक सेवा (%)
	मध्यम	५०.०	६०.०	६०.०	३०.०	८०.०
	न्यून	२०.०	०.०	२०.०	७०.०	२०.०
सुनसरी	धेरै	५८.८	४१.७	५०.०	६६.७	४०.०
	मध्यम	४१.२	४१.७	८.३	१६.७	२०.०
	न्यून	०.०	१६.७	४१.७	१६.७	४०.०
कपिलवस्तु	धेरै	५०.०	२५.०	५२.९	१५.४	२३.१
	मध्यम	३३.३	५८.३	२९.४	४६.२	३८.५
	न्यून	१६.७	१६.७	१७.६	३८.५	३८.५
दांग	धेरै	२५.०	३३.३	१६.७	१६.७	०.०
	मध्यम	२५.०	१६.७	३३.३	३३.३	४०.०
	न्यून	३७.५	३३.३	३३.३	३३.३	४०.०
बांके	धेरै	५०.०	६२.५	५०.०	५०.०	६६.७
	मध्यम	२५.०	२५.०	३७.५	३७.५	०.०
	न्यून	२५.०	१२.५	१२.५	१२.५	३३.३
बर्दिया	धेरै	४१.२	६१.९	७१.४	६१.१	२०.०

स्थान		रोग कीरा नियान्त्रण (%)	मुल्यको सुनिश्चितता (%)	बजारिकरणमा सहयोग (%)	प्राविधिक ज्ञान\ तालिम (%)	प्राविधिक सेवा (%)
	मध्यम	५८.८	२३.८	९.५	११.१	३०.०
	न्यून	०.०	१४.३	१९.०	२७.८	५०.०
कैलाली	धेरै	४६.२	६१.५	५८.३	१०.०	९.१
	मध्यम	३०.८	३८.५	४१.७	६०.०	६३.६
	न्यून	२३.१	०.०	०.०	३०.०	२७.३
कञ्चनपुर	धेरै	३८.५	४६.२	६१.५	४६.२	४६.२
	मध्यम	३८.५	५३.८	२३.१	३८.५	२३.१
	न्यून	२३.१	०.०	१५.४	१५.४	३०.८

अनुसूची २२ : बगरखेती उत्पादन विश्लेषण

जिल्ला	बर्णन	उत्पादनमा कठिनता	रोगकीराको प्रकोप	उत्पादन सामाग्री उपलब्धता	बेमौसममा उत्पादन	बाली व्यवस्थापन	श्रमको आवस्यकता	उपजको मुल्य	उपजको ढुवानी	खुद मुनाफा
सबै जिल्लाहरु	१	४३.१	३३.६	४३.४	७४.२	७१.२	३६.४	४१.७	७३.६	४०.३
	२	५६.१	५९.०	५०.८	२५.८	२६.३	५७.९	४६.१	२४.०	४७.१
	३	०.८	७.४	५.७	०.०	२.५	५.८	१२.२	२.५	१२.६
मोरंग	१	१००.०	०.०	१८.२	९०.९	८०.०	०.०	२०.०	४५.५	४५.५
	२	०.०	१००.०	८१.८	९.१	२०.०	१००.०	८०.०	५४.५	५४.५
	३	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
सुनसरी	१	२३.८	२३.८	७१.४	७१.४	९०.०	२५.०	७०.०	६५.०	६५.०
	२	६६.७	७१.४	२८.६	२८.६	१०.०	७५.०	३०.०	३५.०	३५.०
	३	९.५	४.८	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
कपिलवस्तु	१	५७.९	१५.८	३६.८	८४.२	६८.४	२१.१	२६.३	८८.९	५२.६
	२	४२.१	६८.४	५२.६	१५.८	३१.६	६३.२	४७.४	५.६	२६.३
	३	०.०	१५.८	१०.५	०.०	०.०	१५.८	२६.३	५.६	२१.१
दांग	१	१००.०	९.१	२७.३	६३.६	६३.६	५४.५	६३.६	१००.०	४५.५
	२	०.०	८१.८	४५.५	३६.४	९.१	४५.५	०.०	०.०	२७.३

जिल्ला	बर्णन	उत्पादनमा कठिनता	रोगकीराको प्रकोप	उत्पादन सामाग्री उपलब्धता	बेमौसममा उत्पादन	बाली व्यवस्थापन	श्रमको आवस्यकता	उपजको मुल्य	उपजको ढुवानी	खुद मुनाफा
	३	०.०	९.१	२७.३	०.०	२७.३	०.०	३६.४	०.०	२७.३
बांके	१	३३.३	११.१	८८.९	८८.९	७५.०	२२.२	४४.४	८८.९	११.१
	२	६६.७	८८.९	११.१	११.१	२५.०	६६.७	३३.३	०.०	३३.३
	३	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	११.१	२२.२	११.१	५५.६
कैलाली	१	४.०	८०.०	३४.८	८६.४	४५.०	७०.८	३३.३	८४.०	५४.२
	२	९६.०	२०.०	६५.२	१३.६	५५.०	२९.२	५०.०	१६.०	४५.८
	३	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	१६.७	०.०	०.०
	१	६४.३	२५.०	५०.०	७६.९	१००.०	४६.२	६१.५	५८.३	१०.०
	२	२८.६	३३.३	५०.०	२३.१	०.०	३०.८	३८.५	४१.७	६०.०
	३	७.१	४१.७	०.०	०.०	०.०	२३.१	०.०	०.०	३०.०
कञ्चनपुर	१	१३.३	५३.३	२६.७	३३.३	५३.३	२६.७	१३.३	५३.३	०.०
	२	८६.७	४६.७	६०.०	६६.७	४६.७	७३.३	८६.७	४०.०	१००.०
	३	०.०	०.०	१३.३	०.०	०.०	०.०	०.०	६.७	०.०

*नोट

	बर्णन	उत्पादनमा कठिनता	रोगकीराको प्रकोप	उत्पादन सामाग्री उपलब्धता	बेमौसममा उत्पादन	बाली व्यवस्थापन	श्रमको आवस्यकता	उपजको मुल्य	उपजको ढुवानी	खुद मुनाफा
सबै जिल्लाहरु	१	कठिन	कम	कम	कठिन	कठिन	कम	कम	कठिन	कम
	२	सजिलो	बढी	बढी	सजिलो	सजिलो	बढी	बढी	सजिलो	बढी
	३	बराबर	बराबर	बराबर	बराबर	बराबर	बराबर	बराबर	बराबर	बराबर